

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

mümtaz soysal

çürüyüşten

dirilişe

Cumhuriyet

Çürüyüşten Dirilişe

Yazan:

Mümtaz Soysal

Kapak Tasarımı:

Bülent Örkensoy

Baskı:

Çağdaş Matbaacılık ve Yayıncılık Tic Ltd. Şti.

Tel:653 45 87

İstanbul

MÜMTAZ SOYSAL
ÇÜRÜYÜŞTEN
DİRİLİŞE

SELCOEPUB

Türkiye, sorunları çok bir ülke. Anlatmaya, çözüm yollarını saymaya kitaplar yetmez.

Ciddi sorunlar bunalımlara, patlamalara da dönüşebilir; ivedi çözümler gerek. Bunları olabildiğince çabuk ortaya koymak elbet gereklidir.

Ama Türkiye'nin geleceğini düşünmeye sorunlarla başlamak yanlış. Her gün birçoğu gereksiz, incir çekirdeğini doldurmayan, aslında sorun olmayan sorunlarla boğuşmak, bu topluma çok zaman kaybettiriyor. Böyle bir tutum, Türkiye'yi dünyanın temposundan uzak kalmaya, yarıştan düşmeye sürükleyebilir. Oysa Türkiye, başta en değerli varlığı gençlik olmak üzere, elindeki kaynakları değerlendirmek için yitirecek zamanı olmayan bir ülke. Bu ülkenin muhtaç olduğu, umuttur, geleceğe güvenle bakabilmektir. Bunun için de, umudu ve güveni getirecek çıkış noktalarının yakalanması gerek. Sorunlar, ancak, insanları bu çıkış noktalarına götürecek vesileler olabilir.

Meclis'teki partiler, istenen umudu ve güveni vermiyor. Meclis dışındakiler ise, güçsüz.

Bu kitapçık, böyle bir umudu ve güveni yakalamak için hangi gözlemlerden kalkarak ne gibi ilkelere yönelmek gerektiğini belirtme amacını taşıyor.

Son yılların yaygın izlenimi, her yerde ve her şeyde genel bir çürüyüş izlenimidir. Bu izlenimi silmek ve Türkiye için yeniden dirilişin yolunu açmak, ancak çürüyüşe ilişkin doğru gözlemler yapmakla ve gözlemlerin ışığında toplumu dirilişe götürecek olan doğru ilkeleri belirlemek-

le başarılabilir. Zaten gözlenen durumların çoğu, bu ilkelere uyulmadığı için ortaya çıkmıştır.

İlkeler, elbet tek başlarına dirilişi gerçekleştirmeye yetmez.

İlke, sözcüğün kökeninden da anlaşılacağı gibi, ``ilk'' olaarak gözönünde tutulması gereken doğru düşüncenin, davranış düsturunun özetlenişidir.

Öte yandan, dirilişe yönelmenin birinci koşulu, ilkelere benimseyenlerin uygulayıcı iktidar gücüne erişmeleri ve bu gücü kullanırken benimsedikleri ilkelere uygun davranmalarıdır. İlkeyi benimsemek, her eylemde, her adımda ona harfî harfine uymak anlamına gelmez. İlke, doğrultu gösterir. Ama, gerçekler ve zorunluluklar ilkelere uymayı zorlaştıracaktır. Önemli olan, ilkenin davranış ve eylemlere ışık tutması, önlerini aydınlatmasıdır. Zorunluluklar ortadan kalktıkça yeni uygulamalar ilkelere yaklaşacak, ilkelerle tutarlı hedefler gerçekleştikçe eski durumlar ilkelere göre değiştirilecektir.

Ayrıca, ilkelerin her birini tek başına uygulamak da sorun çözmeye yetmez. Her sorunun çözümünde ilkelerden birkaçını, hatta bazan birçoğunu birden uygulamak gerekir. Örneğin, ``Eğitim ve sağlık temel kamu hizmetleridir; devredilemez, kazanç konusu yapılamaz'' gibi bir ilkeyi ortaya koymak, ekonomiye ve planlamaya ilişkin başka ilkelere uyulmadıkça fazla anlam taşımaz. Güneydoğu sorunu gibi çok geniş konular da gözlemlerin ve ilkelerin bütünlüğü içinde düşünülmelidir ki, sorunların ne kadar çok yönlü, çözümlerin de ne kadar çok yanlı olduğu görülebilir. Önemli olan, gözlemlerin ve ilkelerin ardarda belirtilmesinden sonra, gözlemlerle ilkeleri bir araya getirerek, Türkiye'deki sorunların genel görünümü ve çözüm doğrultuları bakımından berraklığa erişmek ve Türkiye'nin layık olduğu parlak geleceği görebilmektir.

ÇÜRÜYÜŞ GÖZLEMLERİ

Çürüme, bir organizmayı oluşturan parçaların işlevlerini yitirerek birbirinden kopması demektir. Türkiye Cumhuriyeti'ne can veren düşüncelerde ve kurumlarda teker teker görünen yozlaşma, bu düşünceleri ve kurumları zayıflatmakla kalmamakta, aralarındaki bağlantıları da kemirerek bütün organizmaya genel bir çürüme görüntüsü vermektedir. Türkiye'yi asıl endişelendirmesi gereken, bu dağılmadır.

Böyle olduğu içindir ki, düşünce ve duygulardaki zayıflama ile kurum ve kurallardaki çöküşü ayrı ayrı, ama kısaca gözden geçirmek genel çürüyüşü çözümlemeyi de kolaylaştıracaktır.

BİRİNCİ GÖZLEM: Yön duygusu yitirilmiş coşku yokolmuştur.

Olaylar, sorunlar ve bunalımlar önünde sürüklenen bir toplum söz konusu. Nereye doğru sürüklenildiğini kestirebilen olmadığı gibi, nereye doğru gitmek gerektiğini söyleyen de yok.

Oysa, şöyle bir basit örnek çok şeyi açıklamaya yetiyor: Cumhuriyetin son onbeş-yirmi yılını ilk onbeş-yirmi yılıyla karşılaştırdınca dikkati çeken birşey var. 1923'ten İkinci Dünya Savaşı başlarına kadarki dönemin Türkiye'si, nereye yönelmek ve varmak istediğini bilen, daha doğrusu cumhuriyetin ana yönünü ve hedefini sezen, buna coşkuyla sarılan bir ülkeydi. 12 Eylül döneminden bugüne ka-

darki Türkiye ise, nereye yönelmesi ve varması gerektiği konusunda şaşkın, tereddütlü, kuşkulu ve endişeli. Doğrudürüst yönü ve hedefi de yok. Üstelik, halkının ve özellikle gençliğinin gücü iğdiş edilmiş.

Elbette, nüfus, eğitim düzeyi, yetişmiş insan sayısı, ekonomik gelişmişlik, üretim ve tüketim hacmi gibi göstergeler açısından cumhuriyetin ilk yıllarıyla son yılları karşılaştırıldığında, rakamlarda elbette son dönem lehine bir durum var: daha büyük nüfus, daha çok ve okuyan, daha fazla üretim, daha bol tüketim...Ama, buna karşılık, kendine ve yöneticilerine güvenini yitirmiş, coşkusuz bir toplum söz konusu. Onuncu Yıl Marşı'nın, bunca zaman sonra, büyük bir heves ve coşkuyla yeniden söylenmesi, bestesinin başarılı ve güftesiyle bestesi arasındaki uyumun düzgün oluşundan daha çok, sözlerindeki ``Türk'e durmak yaraşmaz; Türk önde, Türk ileri!`` gibi coşkulu anlatımların çağrıştırdığı umut ve özgüven susamışlığından kaynaklanıyor olmalı.

Bu gereksinimi karşılamak için arada sırada yön ve hedef gösterir gibi edilen cılız sözler, bu sözleri edenlere duyulan inancın sarsılmış olmasından ötürü inandırıcı ve etkili olmaktan uzak kalıyor. Ne yazık ki, zaman zaman ve yer yer daha etkili olan, toplumlar için yön ve hedef gibi kavramlardan sözetmeyi çağdışılık ve otoriterlik saymaya yönelik yozlaştırılmış bir sahte özgürlük anlayışıdır.

İKİNCİ GÖZLEM: Umutlar boşa çıkmış, tutunulan dallar kırılmıştır.

Toplum, son onbeş-yirmi yıl boyunca sorunlarının çözümünü için kime umut bağladıysa, hayal kırıklığına uğradı; hangi düşüncenin ya da partinin dalına tutunduysa, kırıldı.

Daha önceleri Devlet Planlama Teşkilatı'ndaki gö-

revinde özel girişimci ve sermaye yetkisine açık kimliğiyle dikkati çeken Turgut Özal, dünyadaki liberalleşme rüzgarının Türkiye'deki uzantısı gibi görünerek, 1983'te, askeri rejimin ardından iktidara geçti. İlk seçim kampanyasındaki sloganı, ``Enflasyon yüzde 10'a indirilmezse, bu ahlaksızlıktır!`` sözüydü. İşbaşına geldikten sonra yaptıklarıyla, enflasyonu indirmek şöyle dursun, kuralsızlığa ve ilkesizliğe uygun düşen enflasyon ortamından yararlandı, ciddiye almayan devlet yönetiminin en sivri örneklerini verdi, enflasyonu yüzde 60'lara tırmandırıp toplumsal değerlerin ve dengelerin altüst olmasına yolaçtı.

Demokrasiyi onarma ve ``fukara``lığı önleme amacıyla yeniden iktidara gelen Demirel, ilk fırsatta hükümet sorumluluğundan sıyrılıp Çankaya'ya çıktı; fakat, sanki otuz küsur yıldır olupbitenlerde yeterince sorumluluk payı yokmuş gibi, ülkeyi yönetme merakından da vazgeçmeyecek kişisel tutkusuna uygun bir devlet sistemi kurma hevesine kapıldı.

Demirel'in partide ve hükümette bıraktığı yeri doldurmak iddiasıyla işbaşına getirilen Tansu Çiller, ``Atatürk devrimlerinin kızı`` görüntüsünden yararlanarak bir kısım ilerici çevrelerin de desteğini almıştı; ama her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalma hırsı yüzünden bu desteği heba etti ve sonuçta karşı-devrimci güçlerle hükümet kurmaya kadar gitti.

Necmeddin Erbakan, İslamcı görüşlerinin yanında, ekonomide ulusal bağımsızlığın, ağır sanayi girişimlerinin savunucusu ve ``adil düzen`` idealinin öncüsü izlenimini vermişti; ama, iktidar dönemi boyunca, temsil ettiği düşüncelerin ekonomiye ve sosyal adalete ilişkin olanlarına tam ters düşen bir çizgi izledi; dine ilişkin görüşlerinin de çevresindekilerce laik cumhuriyeti tehlikeye düşürecek boyutlarda kötüye kullanılmasını kolaylaştırdı.

Cumhuriyet Halk Partisi'ni ya da, onun 12 Eylül er-

tesinde bir süre kullandığı adla Sosyaldemokrat Halkçı Parti'yi yönetenler ise, askeri rejim sonrasında bugüne kadar Demirel ve Çiller'in Özalıcı politikalarını dik tutan üçüncü ayak olmaktan öteye bir rol oynayamadılar. Uygulanan modele karşı onlardan ciddi bir tepki, güçlü bir direnme gelmedi.

Toplumdaki gönüllü kuruluşlarca dile getirilen tepkiler ve Milli Güvenlik Kurulu'na yapılan uyarılar sonucunda iktidara gelen Yılmaz-Ecevit-Cindoruk üçlüsü, laik cumhuriyeti yeniden sağlam temellere oturtma hedeflerinin ancak bir kısmını gerçekleştirdi; ekonomik ve sosyal alanda ise, yeni vergi düzenlemelerine karşın, büyük halk yığınlarının durumunu iyileştirmede yine aciz kaldı ve tam tersine sermaye çevrelerinin etkisine girip o çevrelerdeki bazı kirliliklere bulaşmaktan kendini kurtaramadı. Bu arada, Ecevit, partisinin adındaki ``sol'' sözcüğüne ters düşen uzlaşmaları, hatta yolsuzluk aklamalarını ``uyum erdemi'' olarak sundu. Üçlü hükümetin özelleştirme yolsuzluklarından biri yüzünden düşürülüşünden sonra, ülkeyi niçin yapıldığı belirsiz bir erken seçime taşıma görevini de, yine sağ adına, yine o yüklendi.

Zaten, bütün bu süreçte asıl ilgi çeken ve devrimci cumhuriyet açısından acıklı olan nokta, Türkiye'nin siyasal yelpazesinde sol olarak gözüken partilerin ekonomik ve sosyal politikalarda Özalıcı tutumların etkisinden kurtulamamış olmalarıdır.

Bu iç karartıcı tablonun en kötü yanı şuydu: Liderler, başlarına geçtikleri partilerde herhangi bir tartışma, düzelme ve yenileşme çabasına olanak tanımayıp kendi yetersizliklerinin damgasını örgütlerine de vurarak çaresizlik havasını yaygınlaştırmış oldular. ``Ergeç yapılacak bir seçimde oy verebileceğim parti göremiyorum!'' sözünün uzun süredir dudaklarda geziniyor olması bundandır.

ÜÇÜNCÜ GÖZLEM: Çılgınca tüketme rüzgarı estirilmiş, üreterek kazanma hevesi söndürülmüştür.

``Serbest piyasa ekonomisi`` ve ``devletin küçültülmesi`` gibi sloganlarla getirilerek evrensel bir doğruymuş gibi sunulan yeni ekonomik düzen, başlangıçta savunulduğu gibi rekabete dayalı bir üretkenlik sonucunda enflasyonu düşürmüş değildir. Büyük firma ve holdingler, sürüp giden enflasyonun üretim girdilerindeki fiyat yükselişleri yoluyla yarattığı maliyet artışlarını satış fiyatlarına olduğu gibi yansıttılar ve kar marjlarını daraltmadılar. Ekonomide yaygınlaşan bu uygulamanın en kötü yanı, elde edilen yüksek karların büyük ölçüde yeni yatırımlara gitmeyip yine enflasyon ortamının bir başka özelliği olan yüksek faiz getirici borç vermelere akmış

olmasıdır. Büyük şirketlerin bilançolarına bakıldığında zaman, gelir hanesinde gözüken miktarlardan yarısının, hatta bazı durumlarda yarıdan fazlasının repo ve devlet tahvili gelirlerinden oluştuğu görülüyor.

Kaderlerini sermaye çevrelerinin desteğine bağlayan ve bu nedenle yıllar boyu o çevrelere normal bir vergi yükü getiremeyen hükümetlerin toplayabildikleri vergiler gayrisafi ulusal hasılanın yüzde 20'sini ancak aşabildi. Oysa, Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde bu oran yüzde 45'tir.

Vergi gelirlerinin azlığı hükümetleri, daha doğrusu Hazine'yi kar ve rant geliri sahiplerinden yüksek faizli borç almaya zorladığı zaman iki şey birden oluyor: Birincisi, bu rizikosuz kazanç yolu, özel yatırımlara gidebilecek sermaye miktarını azaltmaktadır. İkincisi, Hazine çabuk ve kolay kaynak bulmak için yüksek faizli ve kısa

vadeli borçlanmalara girmek zorunda kalınca, banka kredilerinin faizleri de yükselmekte, bu yüzden yeni yatırımcıların işi zorlaşmakta ve üretimin sürdürülmesi gitgide daha pahalıya mal olmaktadır.

Yatırımların yavaşlaması ve üretimin düşmesi enflasyonla durgunluğun içiçe olduğu bir ortam yaratıyor. İşte tam bu noktada yatırım mekanizmalarını bir ölçüde ayakta tutan, ama çelişkili ve uzun vadede yanlış yoldan ayakta tutan, yürürlükteki çarpık banka sistemi oluyor. Döviz fiyatları faiz oranındaki artışın biraz altında kaldıkça, bankalar dışarıdan ucuz döviz kredisi bulup bunu Türk lirasına çevirerek içteki borç verme sistemi sayesinde Hazine kağıtlarından yüksek faiz geliri elde edebiliyorlar.

Büyük rizikolar taşıyan ve dış borç yükünü hızla arttıran bu sakat sistem arada bir üöretlere ve maaşlara zam yapma olanağını sağladığı için, büyük vatandaş kitlesi enflasyon altında büsbütün ezilmemiş görünüyor.

Ama, anlamlı sayılabilecek hiçbir tasarruf yapamadan, eline geçeni bir an önce harcamanın enflasyonist ortamda en akıllıca yol olduğunu düşünerek.

Bu nedenle, ülkenin kalkınmışlık düzeyiyle ve halk yığınlarının gelişmişlik derecesiyle pek ilgili olmayan bir tüketim furyası toplumdaki değişik kesimler tarafından çılgınca sürdürülmektedir. Çalışmadan kolay para kazananların rant gelirleri haydan gelip huya gitmekte, çalışanların alınteriyle elde ettikleri paralar da durduğu yerde değer kaybeder korkusuyla tüketime akıtılmakta ve bu acayip düzenin çarkı böylece bir süre daha avara kasnak dönmeye devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ GÖZLEM: Toplum daha da dengesizleşmiş, insancıl değerler yıkılmıştır.

Asıl motoru üretim ve temel değeri emek olmayan bir toplumun böyle bir ekonomik sistemden zarar görmekten çıkması beklenemezdi.

Devlet Planlama Teşkilatı'nın 1972-73 yıllarında yaptığı ilk gelir dağılımı araştırması, bu bakımdan sosyal sınıflar ve bölgeler arasında zaten büyük uçurmların bulunduğunu göstermişti. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1989 ve 1996'da yayınladığı rakamlar bozuk gelir dağılımının, iyileşmek şöyle dursun, gitgide ürkütücü biçimde kötüye gittiğini ortaya koyuyor. Nüfus yüzde 20'şerlik beş dilimde ele alınıp her dilimde hane başına düşen harcanabilir gelir incelendiği zaman, ulusal gelirden en alttaki dilimin aldığı payın 1989'daki yüzde 5,24'ten 1996'da yüzde 4,86'ya düştüğü; en üstteki yüzde 20'nin payında ise yüzde 49,94'ten yüzde 54,88'e yükselme olduğu görülmekte.

Nüfus dilimlerini küçültüp kişi başına düşen gelirlerle bakıldığında dengesizliğin görüntüsü daha da ürkütücü olmaktadır: En üstteki yüzde 5 nüfusta kişi başına yıllık gelir 19.329 dolar karşılığı iken, en alttaki dilimde bu miktar 400 dolara düşüyor. Yani, gelişmiş ülkelerdeki azami 5-6 katlık farklılıkların çok ötesinde, 48 katı geçen bir gelir farklılığı!

Evlere giren kullanılabilir gelirin bölgelere göre dağılımında da aynı çarpık ve gitgide bozulan bir tablo var: Doğu ve Güneydoğu'nun ulusal gelirden alabildikleri toplam pay 1987'den sonraki yedi yılda yüzde 13,91'den yüzde 10,18'e düşerken, Marmara ve Ege bölgelerinin toplam payı yüzde 44,99'dan 52,48'e çıkmış.

Kent nüfuslarına bakıldığı zaman gelir dağılımlarındaki açıklıklar daha da çarpıcı olmakta, yoksulun daha yoksullaştığı, zenginin daha zenginleştiği olanca dehşetiy-le görülmektedir.

Sosyal sınıflar ve bölgeler arası uçurumların derinleştiği, yatırımsızlık yüzünden işsizliğin arttığı böyle bir toplumda birlikte yaşamanın dayandığı temel değerlerin de sarsılmayacağı düşünülebilir mi? Kutsal kitaplar ne derse desin, aile yapıları, geleneksel dayanışma mekanizmaları ne kadar güçlü olursa olsun, tüketim rüzgarlarının böylesine çılgın estiği ve gelir dağılımının böylesine bozulduğu bir ülkede hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik, sahtecilik, rüşvet gibi suçların çoğalmaması, fuhşun, kumarın yaygınlaşmaması ve zamanla en sağlam karakterlerin bile bozulmaması mümkün müdür? Bu durumu çürümeyi tek başına sosyal güvenlik sistemlerinin güçlendirilmesi bile önleyemez.

BEŞİNCİ GÖZLEM: Aşılmış olması gereken ikilemler aşılamamış, kutuplaşmala keskinleşmiştir.

Özde bir ``toplum projesi`` olan, yani ``çağdaş uygarlık düzeyini aşma``ya yönelik bir ulus yaratmayı amaçlayan cumhuriyetin önündeki büyük sorun, başlangıçta da ikilemler ve kutuplaşmalar içinde yaşayan bir toplumdan asgari bir bütünlük çıkarmaktı. En az iki yüzyıldır süren ``ilerici-gerici`` diye süren bölünmüşlük ortadan kalkmadığı gibi, daha eskilere dayanan mezhep farklılıkları da, 1980 öncesinde olduğu gibi bazan şiddet olaylarına kadar varmış, son zamanların politik yaşamında da önemli etkenlerden biri olmaya devam etmiştir.

Ekonomik ve sosyal bakımdan zayıflayan bir bünyede bölünmelerin gündemde kalması ve bunlara yenilerinin eklenmesi kolaylaşıyor. Türkiye'nin siyasal dokusu 12 Eylül hareketiyle yokedildikten sonra, Özal'la birlikte, 1980'lerin ortalarında etnik farklılıklar kaşınmaya başla-

mış, ``Kürt sorunu``yla birlikte tam anlamında bir bölme ve bölünme projesine dönüştürülmüştür. Gitgide bozulan gelir dağılımının bölgeler ve sosyal sınıflar arasındaki uçurumları daha da derinleştirmiş olması bunlara eklenince, bölünmüşlük görüntüsü büsbütün artmıştır.

Oysa, devrimlerin, eğitim çabalarının, devletin kurumlarında ve hukukun kurallarında yapılan büyük değişikliklerin temel amacı, Kurtuluş Savaşı sonrasında oluşan sınırlar içinde bütünleşmiş bir ulus yaratmaktır. Laik ve hümanist kültüre dayalı bir eğitim sistemi çağdaşlaşma konusundaki çatışmaları ortadan kaldıracak, vatandaşların etnik köken, dil, din farkı gözetilmeksizin insan olarak eşitliğine dayalı cumhuriyet hukuku ulusal bütünlüğü sağlayacak, ekonomik atılımlar ``imtiyazsız sınıfsız, kaynaşmış bir kitle`` yaratacaktır.

O gün amaçlanan ile bugünkü görüntü arasında çok fark var.

İlerici-gerici bölünmüşlüğü de giderilememiştir. Çok partili yaşama geçişle birlikte laik eğitim sistemine derece derece getirilen istisnalar, sapmalar, önceleri seçimlik olarak başlayıp zorunluya dönüşen karşıt uygulamalar cumhuriyetin amaçladığı laik ve hümanist kültürün yerleşmesine olanak vermedi; tam tersine ``En hakiki mürşit ilimdir`` düsturuyla özetlenebilecek olan cumhuriyetçi anlayışın dışında inançlara sürüklenen kuşaklar yetişti. Daha kötüsü, bunlar devletin, toplumun, sistemin önemli noktalarına yerleşti veya yerleştirildiler.

Milli eğitime, mülki hizmetlere, ekonomi ve finans çevrelerine.

Dini kamusal alan dışında kişisel inanç konusu sayan, ama ibadet özgürlüğünü de güvence altına alan laiklik anlayışı değişti; onun yerine dini gitgide yeniden toplum yaşamının bütün alanlarında egemen kılmayı amaç-

layan bir anti-laik akım cumhuriyetin temellerini tehdit eder ölçülere vardı. Bu ise, yarattığı etkiler ve tepkilerle, ``laik-dinci`` kutuplaşmasını ve eski ilerencilik-gericilik kavgalarını tekrar başlattı.

Aynı başarısızlık, etnik farklılıkların üstüne çıkacak bir ``ulus`` kavramıyla toplumda bütünlük sağlayabilmek konusunda da yaşandı.

Değişik halk kesimlerinin istilacılara karşı birlikte vuruştığı bir Kurtuluş Savaşı'nın ardından ``Musul Me-selesi`` sırasında çıkarılan şeriat amaçlı Şeyh Sait isyanı, Kürt kökenli halkın bir bölümüyle cumhuriyeti karşı karşıya getirdi. Bu yüzden devletle halk arasındaki ilişkilere silahlı şiddetin karıştığı ve bu durumun Ankara'yı sert önlemlere zorladığı doğrudur. Bu önlemler sırasında zaman zaman anadili yasaklamaya kadar gitmenin yahut ekonomik ve sosyal koşulları düzeltmede geç kalmanın büyük hata oluşu da doğru.

Ama temeldeki en büyük hata, hiç kuşkusuz, ulusal bütünleşmeyi amaçlamış bir devletin, bütünleşmede ve sosyal hareketlilikte temel iletişim aracı olan ulusal dili, yani Türkçeyi kadın erkek bütün vatandaşlarına öğretmemiş, bu dilde okuyup yazmayı ülkenin her tarafına ve özellikle Güneydoğu'suna yayamamış olmasıdır. Ne yazık ki, o bölgenin feodal yapısına egemen olanlar da bunu kendilerine bağlı insanlar adına bir hak ve dolayısıyla devlet tarafından yerine getirilmesi gerekli bir görev olarak Ankara'dan ısrarla istemediler. Karşılıklı hatalardan kaynaklanan bu ihmal olmasaydı, anadili kullanma, o dilde yazıp çizme, anadillere bağlı kültürleri geliştirme özgürlüğü de rahatlıkla sağlanabilir, böyle bir görev ve özgürlük dengesi yöneticiler gözünde ayrılıkçılığın belirtisi sayılmazdı.

Bu temel hatanın üstüne, ekonomik ve sosyal ihmal-ler ve dönem dönem gereksiz baskı uygulamaları eklenin-

ce, yaşanan gerginlikler onbinlerce insanın yaşamına mal olan bir terör ve çarpışma ortamına yol açtı; ``dinci-laik`` ikileminin yanında cumhuriyetin bir başka büyük sorunu da böylece çözülemeden kaldı.

Aynı açıdan bakınca, cumhuriyetçi ve insancıl laik eğitim, ilköğretimden yüksek öğretime kadar baştan aşağı, nitelikli insan yetiştirecek biçimde yeniden düzenlenmezse, etnik sorunların ve ilerici-gerici kutuplaşmalarının üzerine Sünni-Alevi ayırmacılığı gibi bir başka kutuplaşmanın da eklenmesinden korkulabilir.

ALTINCI GÖZLEM: Kamuya hizmet anlayışı aşınmış, kamu yönetimi yozlaştırılmıştır.

Paranın temel değer sayılması ve nereden nasıl olursa olsun para kazanmanın temel sosyal ölçüt durumuna gelmesi, kamu hizmeti kavramını da etkilemiştir. Devleti yönetenler vatandaşlara karşı yerine getirilmesi gereken görevleri parayla satılabilir birer ticari hizmet olarak gördüler ve bunun sonucunda hizmetlerden yararlananlara da birer müşteri gözüyle bakılmaya başlandı.

Hizmetlerin maliyetini ölçmek ve başka ölçütlerle birlikte bunu da kullanarak verimlilik karşılaştırmaları yapmak elbet kamu yönetiminde de denenebilecek yararlı bir yöntemdir. Devlet harç, resim, katkı payı gibi adlarla hizmetin maliyetini vatandaşıyla bir ölçüde paylaşabilir de. Ama son yıllarda yönetim hukukunun bu geleneksel yöntemleriyle yetinilmemiş, aslında devletin ya da bir yerel yönetimin görevi olan kamu hizmetlerinin doğrudan doğruya kazanç konusu haline getirilerek özel şirketlere devredilmesi yoluna gidilmiştir. Gerçi bu da yönetim hukukunda başvurulabilecek bir yöntemdir; ama, imtiyaz

sözleşmesi yapma ve Danıştay'ın onayına sunma koşuluy-
la. Bu koşullara uymadan kamu hizmetini özel kazanç er-
babına devretmek, özündeki eşitlikçi felsefeyi yokederek
kamu hizmeti kavramını değiştirmek, hatta bütünüyle or-
tadan kaldırmak demektir. Nitekim, özellikle, sağlık ve
eğitim gibi alanlarda ``Paran kadar tedavi gör! Paran ka-
dar oku!`` yaklaşımı yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bu korkunç ve zalimce yaklaşım, ``Devlet parasız
sağlık ve eğitim hizmetleri için elinden geleni yapıyor, pa-
ralı kurumların bulunması devletin üstündeki yükün hafif-
lemesine ve parasız hizmetlerin daha iyi görülmesini sağ-
layacaktır`` gerekçesiyle sürdürülmekte. Oysa, ticari ka-
zanç ilkelerine göre yürütülen hizmet kuruluşlarının çoğal-
ması, o hizmet alanlarında egemen olması gereken mes-
lek ahlakını bozmakta, hiç olmaması gereken çıkar şebe-
keleri yaratmakta, sonuçta bütün topluma ve öğretmenlik
ya da hekimlik gibi mesleklere zarar veren ortamlar ve so-
nuçlar doğurmaktadır.

Bu tutumun ``kamu yararı`` gibi yönetim hukuku-
nun temel kavramlarını etkilemesi ve devleti de zamanla
kamu yararını kollamakla görevli kuruluş olmaktan çıkıp
belirli çevrelerin hizmetine sürüklemesi kaçınılmaz ol-
maktadır. Ama, uzun vadede asıl tehlikeli olan, toplumun
yetişmiş insanlarında kamuya hizmet etme geleneğinin ve
şevkinin kırılması, kamu görevinin küçümsenmesi, kamu
görevlilerin hor görülerek düşkünleştirilmesi ve sonuçta
gülünç maaşlarla çalışan niteliksiz memur yığınlarına dö-
nüştürülmesidir. Kamu hizmeti gitgide anlamını ve saygın-
lığını yitirdikçe, kamu görevlileri de toplumun varlıklı çev-
relerince beceriksizlikle suçlanan, komplekse düşürülen in-
sanlar olmuşlardır. Özal döneminden başlayarak onların
yerine dışarıdan ``harika çocuklar``ın getirilmesi ise, dev-
let hiyerarşisi içinde pek güvenilmeyen yeni bir ``prens-

ler” sınıfının doğmasına yolaçmıştır.

Daha da düşündürücü olanı, kamu hizmetlerinde reform yapma, kamu görevlilerinin çalışma koşullarını ve maaş rejimlerini düzeltme gibi girişimlerden son yıllarda hiç söz edilmez olmasıdır. Ayrıca, yasalarda ve yasa hükmünde kararnamelerde yapılan hukuk yanlışları kamu yönetiminin yapısını içinden çıkılmaz derecede bozmuş, başlangıçta daha kolay başarılabilecek yeniden düzenleme girişimlerini büsbütün güçleştirmiştir. Devlet, kendi kendisini yoketmeye kararlı gibidir.

YEDİNCİ GÖZLEM: Dıştan ekonomik model dayatılırken, içte düşünce terörü estirilmiştir.

İngiltere ve Amerika’daki Thatcher’ci ve Reagan’cı politikalardan esinlenerek son yirmi yıldır Türkiye’ye dayatılmak istenen ekonomik ve sosyal modelin en belirgin özelliği evrensellik iddiasıdır. Gelişmekte olan ülkeler için daha önceleri iktisat biliminde ayrı bir disiplin olarak ortaya konmuş olan “kalkınma ekonomisi” kuramlarından ayrılan ve bütün ülkeler için tek bir liberal modeli öngören bir iddiadır bu. Modelin Türkiye’deki uygulayıcıları ve savunucuları, küreselleşmeyi düşünce alanındaki sonuçlarıyla da bir bütün olarak kabule yatkın oldukları için, böyle bir modele karşı çıkmayı çağdışılık saymaktadırlar. Parlamentoda, hükümetlerin bünyesinde. üniversitelerde ve medyada bu bakımdan sürdürülen bir beyin yıkama kampanyası gerçekleri çarpıtmakta, halk yığınlarının zihninde terör estirmektedir.

Aslına bakılırsa, uygulanan politikaların sonuçları bu kampanyanın etkilerini silip süpürecek kadar açıktır. Model, ülkenin bütünü için sağlıklı bir büyüme getirme-

miş, vatandaşların çoğunluğuna refah ve mutluluk sağlamamıştır. Özelleştirme çabaları, sahte şeffaflık görüntüleri ve mafya ilişkilerine kadar uzanan mali yönleriyle, tam bir fiyaskodur. İşsizlik azalmamış, çoğalmış; verimlilik yükselmemiş, düşmüştür.

Böyle olduğu halde, bu başarısızlıklardan sorumlu olanların ve uygulamalardan yararlananların çığırtkanlıkları devam ediyor. Sanki ``doğru`` onların tekelindedir ve karşı çıkanlara kolaylıkla illellik, geri kafalılık, damgası vurulmaktadır. Ne yazık ki, özgür düşüncenin beşığı olması gereken üniversiteler ve özgür düşünceyi yayma aracı olarak bilinen medya dünyası bu çığırtkanlık terörüne karşı koyamıyor. Hatta, bambaşka açıdan, üniversiteler yabancı dilde ve yabancı düşünce kalıplarına göre eğitim vererek ,medya da yabancı haber ve yorum odaklarından aktarmacılık yaparak, farkına varmadan ya da bilinçli biçimde, bu beyin yıkama girişimleriyle işbirliğine girmiş oluyor.

Sonuçta, böylesine şamatalı ve güçlü kampanyayla toplum neredeyse bütünüyle etki altına alınmış, soldaymış gibi görünen partilere bile düşünce kompleksi aşılınmış, kısacası yavuz hırsızlar ev sahiplerini bastırmıştır.

SEKİZİNCİ GÖZLEM: Niteliksizlik her alana egemen olmuştur.

Demokrasilerin politikacı kadroları, genellikle, toplumların kremasını, yani en nitelikli tabakasını oluşturmaz. Siyasal sürecin, en iyileri değil, iktidar yarışına ve iktidarı kullanmaya en yatkın olanları başa geçirmesi doğaldır. Önemli olan, onların toplum yaşamına nitelik kazandıracak yolları açık tutmaları ve kendi niteliksizliklerini topluma aktarmaktan kaçınmalarıdır.

Bu açıdan bakıldığında, herhalde, niteliksizliğinin damgasını Türkiye’de olduğu kadar çeşitli alanlarda ve etkili biçimde toplumun çeşitli kesimlerine vurabilen bir siyasal kadroya pek az rastlanır. Yönetimde, niteliksizlik niteliği kovmuş ve siyasiler kamu yönetiminin her kademesinden en iyileri uzaklaştırmanın ve kendilerine yakın olmak koşuluyla daha az iyileri, hatta iyi olmayanları aynı mevkilere getirmenin yolunu bulmuşlardır.

Böyle bir olgunun Türkiye gibi merkeziyetçi geleceğe sahip bir ülkede, zincirleme bir gidişle, ekonomiden sosyal yaşama, bilimden sanata kadar çeşitli kesimleri etkilemeden kalması zordur. Sonuç, nitelikli insanları toplumdan ve ülkeden uzaklaşmaya iten genel bir niteliksizliktir.

Ulus ve devlet açısından üzücü olan da şu: Siyaset yoluyla topluma bir “yükselen değer” gibi yayılan niteliksizlik, ülkenin dünyayla olan ilişkilerinde de zayıf konuma sürüklenmesine yol açıyor ve niteliksizlik Türkiye’nin üzerine vurulmuş bir damga gibi görünüyor.

DOKUZUNCU GÖZLEM: Türkiye dünyadaki yeri bakımından şaşkına çevrilmiştir.

İçteki niteliksizlikleri dıştan da görülen bir ülke, uluslar topluluğundaki yeri bakımından kendine güvenini elbet yitirir. Türkiye, dıştan bakıldığında, dışlanmanın ve yalnız kalmanın ürküntüsüne kapılan, bu nedenle zaman zaman şu ya da bu uluslararası topluluktan yakınlık görmek için çırpınan ve arada sırada bir yerlerden “aferin” alınca aşırı sevinen bir ülke izlenimi vermektedir. Bu, kendisine saygısı olan bir topluma yakışır bir görüntü değil.

Böyle bir durumun ekonomik gelişme düzeyi veya

insan hakları sicili gibi bazı bakımlardan açıklanabilir nedenleri vardır ve elbette uluslararası dengelerin değişmesi de bunda rol oynar. Ama, bu nedenleri düzeltemeyişin temelinde de yönsüzlük duygusunun yattığını söylemek hiç yanlış olmaz. Yönünü, hedeflerini, ne olmak istediğini iyi bilen bir toplum bu inancın gereklerini yerine getirmekte zorlanmaz. Oysa Türkiye, zaman zaman, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği gibi kuruluşların istediği standartları tutturmayı çok önemserken, zaman zaman da aynı konularda şaşırtıcı bir aldırma havasına girip herşeyi yabancıların kötü niyetiyle açıklamanın kolaylığına kapılmaktadır.

Aynı şaşkın tutum, Amerika'yla, İslam ve Arap dünyasıyla ilişkilerde de kendisini gösteriyor. Özellikle dış borca batıklık, güçlü bir ekonominin ve savunma sanayinin yaratılamamış olması Türkiye'yi kendi çıkarlarına en uygun dış tercihleri yapabilmek bakımından zorluyor. Ekonomide Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşların yeşil ışıklarına muhtaç durumda kalmak, onlar üzerinde etkili durumda olan büyük müttefiklere bağlılığı bazan ittifak yakınlığının da ötesine taşıyabilmektedir. Bunun en açık örneği, ülkenin kendi sorunları bakımından büyük önemi olan Irak politikasında, ulusal çıkarlarla başkalarının çıkarları arasında zor ikilemlerle karşı karşıya kalmasıdır.

Dış ilişkilerdeki güçlüklerin büyükçe bir bölümünde içteki başıboşluğun, derbederliğin ve tutarsızlıkların rol oynadığı bellidir. Bunlar giderilmeden dış güçlükleri aşmanın ve Türk diplomasisine layık olduğu saygınlığı yeniden kazandırmanın olanaksızlığı açıkça görülüyor.

ONUNCU GÖZLEM: Zayıflayan bünyede demokrasi cumhuriyeti kemirmeye yönelmiştir.

Sorun, yalnızca bir niteliksizlik sorunu değil. Demokratik sürecin bu ülke koşullarındaki işleyişiyle ortaya

ıkan en hazine sonuç, sinei bir karşı-devrim akımının cumhuriyetçi ilkeleri tehdit eden boyutlara erişme olanağını bulmuş olmasıdır. Zayıf düşen sosyal bünyenin demokrasisi cumhuriyete karşı tehlikeli virüsler üretmeye başlıyor. Bu, demokrasinin doğasından değil, zayıflayan bünyeden gelen bir hastalık. Sosyal bünyenin zayıflaması, en sağlam ve sağlıklı demokrasileri bile kemirir. Böyle bir bünyede demokrasi adına istenen ve verilen ödünler, zayıf bünyenin büsbütün çökmesini kaçınılmazlaştırır.

Türkiye Cumhuriyeti, büyük olaylardan ve sarsıntılardan geçmeden kurulmuş sıradan bir cumhuriyet değil. Temelinde bir ölüm-kalım savaşı ve özünde çok şeyi değiştirmeye yönelik bir devrimcilik yatıyor. Ayakta kalabilmesi için, ülke bağımsızlığı, ulus bütünlüğü ve laiklik gibi temel kavramların saklı tutulması, korunması gerekiyor. Böyle bir cumhuriyette, bu kavramlar demokratik sürecin de çerçevesi sayılmak zorundadır. Cumhuriyetin kuruluşundaki savaşı kazanan bir ordunun bu kavramları sahiplenmesi ve korumaya çalışması da ancak böyle açıklanabilir.

Öte yandan, unutmamak gerekir ki, cumhuriyet tek partili yıllarında bile, o dönemin tek partili rejimlerinden farklı olarak, kendisini korumak için yarı-askeri Falanj kuruluşlarına, Kara Gömlekliler'in yahut SS ve SA kıtalarının benzerlerine gerek duymamış, doğrudan doğruya gençliğe emanet edilmiştir. Çünkü, çağdaş uygarlığa erişmek ve gelecekte o düzeyi aşmak gibi uzun soluk isteyen bir yön duygusuyla yola çıkılmıştır. Oysa, günümüzün "demokrasi havarileri", bu yön duygusunu, yani çağdaş uygarlığın gereklerine yönelme azmini benimsemedikleri için, cumhuriyetin özünü oluşturan devrimciliğe ve gençliğin bu bakımdan ön planda rol oynamasına karşıdırlar.

Ne yazık ki, çok partili düzende bütünlük ve laiklik ilkeleriyle çizilmiş bir çerçeve içinde sürüp gitmesi çok daha sağlıklı olabilecek olan demokratik süreç, 1924-25'teki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930'daki Serbest

Cumhuriyet Fırkası denemelerinde olduğu gibi, 1946 sonrasında çok partili yaşama geçişte de dini ve halkın din duygularını kullanma eğilimine kapılanların tehdidi altına girmiştir.

“Sezar’ın hakkı” ile “Tanrı’nın hakkı” arasında ayırım gözeten Hristiyanlıktan farklı olarak toplum yaşamının bütün yönlerini düzenlemek, o konularda ilkeler, kurallar, emirler ve yasaklar getirmek isteyen Müslümanlık, kişisel inanç alanından çıkıp toplumsal alana indiğı zaman, ister istemez, bilimselliğı ve akılcılığı öne çıkarmak hedefine yönelmiş bir cumhuriyetçilikle çatışabilirdi. Kendi devrimci anlayışıyla toplumu değiştirmeyi amaçlayan cumhuriyet, hem gerçekleştirdiklerini demokratik yoldan korumak, hem de insanların inançlarına ve din duygularına saygılı kalabilmek için dinin etkisini siyasal sürecin dışında tutmak zorundaydı. Oysa, 1946’daki iktidar partisi CHP de dahil olmak üzere, bütün partilerin, derece derece, laik eğitimden ödün vermeleri ve toplum yaşamının çeşitli alanlarını dine göre düzenleme eğilimlerine hoşgörüle bakmaları, yavaş yavaş, cumhuriyetin özünü oluşturan bu “zorunlu laiklik” ilkesini aşındırmıştır.

Bir bakıma, yalnız laiklik alanında kalmayan, oradan başlayarak bilimde, hukukta, sanatta cumhuriyetin kazanımlarını yıpratmaya ve ortadan kaldırmaya yönelik bir aşındırma söz konusudur. Demokrasi, ne yazık ki, sağlı solu demagogların elinde, bu sinsice girişimin kamufle edilmesine yarayan bir yönetim biçimi olmuştur. Bu açıdan, cumhuriyetin 75 yıllık geçmişinde son yarım yüzyılı örtülü bir “karşı-devrim” olarak görmek, belki biraz abartılı, ama özde hiç de yanlış olmayan bir gözlem sayılabilir.

DİRİLİŞİN İLKELERİ

Gözlemlerin kötülüğü, kötümserlik yaratmamalıdır. Tam tersine, kötü durumlar, değiştirilmesi ve iyileştirilmesi gereken durumlardır. Zaten, devrimcilik, kötülüğün yıkılıp durumların değiştirilmesi ve doğru olanın getirilmesidir.

Akla, bilime ve büyük halk yığınlarının yararlarına göre doğru olanın.

İlkeler bunun için önemli.

Doğru ilkelerle işe başlamak, kararlarda ve eylemlerde doğrultu tutarlılığı sağlar, çelişkileri önler. Kaynakları kıt ve yetişmiş insanları az olan toplumlarda, tutarlılık başka yerlerdekinden çok daha önemli. Çelişkili tutumlar yalpalamalara, duraksamalara, geri dönüşlere yol açtığı için, kaynak ve vakit savurganlığı demektir. İlkelerden söz ederken, aynı alanlarda şimdi görülen tutarsız ve çelişkili uygulamalara ilişkin gözlemlere dönmek bu bakımdan kaçınılmazlaşabilir.

İlkelerin sıralanması, elbet, parti ya da hükümet programlarına benzer bir eylem planının ortaya konmasını gerektirmez. Ama, ilkelerin açıklanışı sırasında, bazan program niteliğinde önceliklere ve zamanlamaları yer vermek de zorunlu olabilir. Bunlar, bir bakıma, ilkelerin uygulan-

masında gerekli olan programların ipuçlarıdır.

BİRİNCİ İLKE: Cumhuriyetin devrimciliğine inanmak.

Türkiye Cumhuriyeti sıradan bir cumhuriyet değil. Hanedan tükenişi ya da basit bir darbe sonucunda değil, devrimle kuruldu. Böyle olduğu için, devrimci niteliğini yitirmesi demek, sıradanlaşması demektir. ``Durmayalım, düşeriz!`` sözü, böyle bir düşüncenin en kısa, en açık anlatımı oluyor. Bu ilke, başlangıçta ``Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmak`` biçiminde belirtilmiş olan amaca doğru, bıkmadan yorulmadan, durumları değiştirmeyi, düzeltmeyi, iyileştirmeyi gerektirir. Ama, amacın kendisi de sürekli değişen, yaklaştıkça uzaklaşan bir hedef: ``Çağdaş uygarlık düzeyi``, kolay tanımlanabilir, somut ve belirgin bir düzey değil. O düzeye ``erişmiş`` sayılabilecek bir toplumun örnek alınması önerilse bile, hangi toplum?

Bu belirsizlik, sürekli bir dinamizm ve arayış gerektiriyor. Durumlardan kolay kolay memnun olmayış, hep daha iyiyi arayış, gevşekliğe, rehavete kapılmayış. Böyle bir yaklaşımın belki de bütün toplumlar için doğru, hatta doğal olduğu söylenebilir. Ama, böyle bir yarışta koşması gereken uzun yollar bulunan Türk toplumu başkalarına doğal gelebilecek ölçüleri ve tempoları benimseyip yavaşlayamaz.

Daha doğrusu, Türkiye’de ``cumhuriyetçiyim!`` demek o kadar ucuz ve kolay olmamalıdır. Cumhuriyetçi geçinip sonra da, sanki bu sözün Türkiye’de anlamı sadece bir devlet biçiminden, yerleşik ve oturmuş bir yaşama tarzından ibaretmiş gibi, sözlerle, sloganlarla, marşlarla, törenlerle yetinmek ve hele kurulu düzeni olduğu gibi benimsemek olmak.

Hele hele, ``İkinci Cumhuriyet`` etiketi altında, zaten rayından çıkmış olan bir cumhuriyeti bu kez ters yöne giden bir yola sokmak hiç olmaz.

Bununla birlikte, cumhuriyeti başlangıçtaki devrimci felsefe doğrultusunda yeniden düşünmek, kurumlarını gözden geçirmek ve çağın gereklerine uygun biçimde yeniden düzenlemek gereksinmesi gözardı edilemez. Bu gereksinmeyi yerine getirmek, cumhuriyetin ``Rönesans`` ını gerçekleştirmek demektir. Batı dünyası nasıl klasik Yunan ve Roma uygarlıklarının düşüncesini ve sanatını Ortaçağ sonlarından başlayarak köklü bir aydınlanmanın esin kaynağı saymış ve bununla tam bir ``yeniden doğuş`` gerçekleştirmişti. Türkiye Cumhuriyeti de, aynı yoldan, hem o aydınlanmanın, hem de kendi kuruluş felsefesinin ışığında yepyeni bir dirilik kazanabilir.

Ancak, böyle bir yenilenme çabasını, Kurtuluş Savaşı sonrasındaki devrimciliği eleştirip küçümseyen, cumhuriyetçiliği başlangıçtaki devrimci felsefesinden Ondokuzuncu Yüzyıl liberalizminin ilkelerini büyük yenilikmiş gibi tekrarlayan bir İkinci Cumhuriyetçilik'le karıştırmamak gerekir. Sözde çağdaşlık uğruna dış düşünce kalıplarını ülkeye aktaran böyle bir yaklaşım, aslında bir diriliş değil, olsa olsa yenilenme görüntüsü gerisinde, bugünkü yozlaşmayı ``şıklaştırma``dır.

İKİNCİ İLKE: Evrensel değerlere bağlı kalmak.

Devrimci cumhuriyetin en büyük başarılarından biri, düşünce ve sanat alanlarında evrensel insanlık değerlerine yönelik bir kültürel gelişmenin yolunu açmış olmasıdır. Laik ve hümanist bir eğitimin şimdiye kadar bu amacı gerçekleştirmeye yetmemiş olması, aynı yöndeki çaba-

lardan vazgeçmek için geçerli bir gerekçe değil. Tam tersine, başlangıçta açılan yol, çok daha yoğun ve tutarlı biçimde zorlanmalıdır. Okullardaki din eğitimi bütünüyle seçimlik duruma getiren adımlarla, imam-hatip yetiştirmeyi kesinlikle toplumun gereksinimleri ölçüsünde tutan yaklaşımlarla, her türlü sanata devletçe verilecek destekle, özgür düşüncenin önündeki engellerin kaldırılmasıyla.

Cumhuriyetin, evrenselliğini başlangıçta kabul ettiği değerleri, hakları ve özgürlükleri içeren evrensel insan hakları belgeleri karşısındaki tutumu da farklı olamaz. Bu bildirgelerin, misakların ve sözleşmelerin oluşumuna, geliştirilmesine, uygulamasına etkin ve yapıcı bir biçimde katılmak ve ulusal uygulamalarda belgelerin özüne bağlı kalmak cumhuriyetçi yaşamda mutlaka yerine getirilmesi gereken bir ilkedir.

Bu etkin ve yapıcı katılım iki yönden ilginç.

Birincisi şu: İnsan haklarına saygının sağlanması için uluslararası, hatta devletler-üstü mekanizmaların kurulduğu ve bu mekanizmalarca yapılacak denetimin artık toplumların iç işlerine karışmak sayılmadığı bir dünyada yaşanıyor. Bu mekanizmaların oluşmasına ve işlemesine etkin ve yapıcı katkıda bulunmayan bir ülke, başkalarının iradesiyle konmuş kurallara tabi olmanın ezikliğini taşır. İnsanlar ve insan toplulukları kendi iradelerinin de katkısıyla konan ve yürütülen kurallara çok daha onurlu bir davranışla bağlı kalmış olurlar.

İkincisi, ulusal uygulamalar açısından bakıldığında, insan haklarına saygının temel kural durumuna getirilmesi ve bu bakımdan temiz bir ulusal sicilin oluşması şarttır. Bu alanda başarı, uluslararası ve devletler-üstü mekanizmalarda ülkenin ağırlığını artıracak. Söz konusu mekanizmaları uluslar-ötesi çıkar çevrelerinden etkilenen büyük devletlerin değerlerine göre değil, gerçekten evrensel sa-

yılacak değerlere göre nesnel biçimde çalışır duruma getirmekte Türkiye'nin de katkısı olmalı.

İnsan hakları alanındaki uluslararası ve devletler-üstü denetim kurumlarının çalışmasında ve kuralların uygulanmasında zaman zaman nesnellikten ve dürüstlükten uzaklaşıldığı, devletler-arası politikanın dolaylı yoldan işin içine karıştırıldığı oluyor. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin insan hakları kuruluşlarında ya da Avrupa Birliği'nin insan haklarını bahane eden tutumlarında bunun örnekleriyle sık karşılaşmıştır. Bu açıdan bakıldığında böyle bir ülke için tek geçerli yol, evrensel insan haklarına bağlılık bakımından kendi içinde çok daha sıkı denetimler uygulayarak uluslararası arenaya temiz bir sicil ile çıkmak, haksızlığa uğradığı zaman da bu temizliğin verdiği inandırıcılıkla hakkını en güçlü biçimde savunabilmektir. İnsan haklarına saygı, devrimci cumhuriyetin herşeyden önce kendi iradesiyle gerçekleştirdiği bir ilke olmalıdır.

       İLKE: Küreselleşmeyi doğru yorumlamak.

Bir gerçeklik olarak küreselleşmeyi görmek, bilmek ve tanımak ile küreselleşmenin kaçınılmaz sonuçları olarak benimsetilmek istenenleri kabullenmek aynı şey değildir. Teknolojik gelişmelerin, ulaşım ve iletişimdeki ilerlemelerin, elektronik ve medyatik sistemlerdeki yayılmanın dünyayı, uzaklıklar ve ilişkiler bakımından ``küresel bir köy`` durumuna getirdiği inkar edilemeyecek ve her gün yaşanan bir olgu. Bu olgunun dışında kalmamak, yöntemlerini öğrenmek, araçlarını kullanabilmek ve gerekirse daha iyilerini yaratmak elbet  ağdaş düzeye erişmenin ve onu geçmenin yollarından biridir.

Ama küreselleşmeyi bu teknik anlamıyla almayıp ide-

olojik, kültürel, sosyal ve ekonomik yanlarını da teknolojik gelişmelerin kaçınılmaz sonuçları olarak benimsemek doğru mudur? Kaçınılmaz diye sunulan bu sonuçların gerisinde dünyaya egemen olan veya olmak isteyen uluslar-ötesi büyük sermaye çevrelerinin, elektronik kolaylıklar yoluyla dünyayı hızla dolaşan büyük sermaye akımlarının ve onlardan güç alan devletlerin, blokların, kıtasal birleşme hareketlerinin iradesi yok mu? Örneğin her alandaki kuralsızlaştırma, sınırsız serbest ticaret, özelleştirme ve vergisizleştirme girişimleri kesinlikle gelişmiş büyük devletlerin işine gelen, ama başkalarının ve özellikle gelişme yolundaki ülkelerin işine gelip gelmeyeceği en azından tartışmalı olan ilkeler değil midir?

Bunlara tartışmasız ve önlemsiz teslim olmak, özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılışıyla birlikte iyiden iyiye sınırsızlaşıp bütün dünyayı etkisi altına alan yepyeni bir emperyalizmin kurbanlığına soyunmaktan farksızdır. Birinci Dünya Savaşı sonrasının azgın emperyalizmine karşı koymuş bir devrimin ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti, küreselleşmenin teknolojik yanıyla ideolojik yönünü birbirinden ayırmayı, ülkenin gereklerine uygun biçimde kendi gelişme çizgisini tutturmayı ilke olarak benimsemek zorundadır.

DÖRDÜNCÜ İLKE: Düşünce bağımsızlığın sağlamak.

Cumhuriyetin devrimci niteliği ve geleceği bakımından büyük tehlike, ülkeye yön verecek durumda olan düşünme, yayma ve karar alma odaklarının yanıltıcı etkiler altına girmesidir. Küreselleşen dünyada, düşünce özgürlüğünün sağlanması ve ayakta tutulması büyük önem taşıyor. Eski devlet geleneği çerçevesinde bireysel ya da ku-

rum sal bir serbestlik ve sınırsızlık sorunu olan bu konu, artık ulusal bağımsızlığın en kritik konusudur. Teknolojik gelişmeler yoluyla her türlü etkiye açık olan ve aslında bilişim ya da iletişim alanlarındaki teknolojik sıçramalar dolayısıyla ``bilgi çağı``na girdiği söylenen bir dünyada, bağımsızlık artık topla tüfekle, birleşme hareketlerinin büt büt ün dışında kalan dış politikalarla ve kapalı ekonomilerle sağlanacak bir durum değil. Düşüncenin hem bütün etkilere tam anlamıyla açık, hem de her türlü etkinin ortasında bağımsız kalabilecek kadar sağlam olması gerekiyor.

Amaç, düşünce bağımsızlığını toplumun her katında yaygınlaşt ır tır mak, bunun için nitelikli eğitimle bütün nüfusun genel niteliğini yükseltmek ve insanlarımız arasında daha yüksek düzeyli bir görüş alışverişi sağlamaktır.

Bu kapsamda, en yüksek bilgi ve düşünce üretme merkezleri olan üniversitelerin özerkliği son derece önemlidir.

Özerklik demek, erkini, yani gücünü kendi özünden alan demek. Bilimsel çevrenin ve akademik yaşamın süzgecinden geçerek belirli bir olgunluk ve bilgi düzeyine gelmiş, başka bir deyişle kendileri de ``özerkleşmiş`` insanlarca yönetilmesi gereken üniversiteler, para kaynakları ne olursa olsun, o kaynaklardan bağımsız olarak araştırma ve öğretim yapabilmelidirler.

Özerkliğin asıl anlamı ve en kritik sorunu burada ortaya çıkmakta. Devletin ödenekleriyle ya da vakıfların paralarıyla yaşayan üniversitelerin devlete ya da vakıflara egemen olanların etkilerine karşı özerklik zırhıyla korunması gerekiyor. Yoksa, o egemenliklerin, toplumu etkileyen değerleriyle birlikte, tekrarlanması ve kuşaktan kuşağa aktarılması gibi hiç de yaratıcı olmayan bir sonuç ortaya çıkacaktır. Oysa, üniversite, yerleşik durumları sürdürmek için değil, her türlü etkiden uzak olarak araştırma ya-

pıp öğretmek, geleceğin kuşaklarını bağımsız düşünceli ve durumları değiştirebilecek ölçüde donanımlı yetiştirmek için vardır. Bu bakımdan özellikle yüksek öğretimin parasız ve bütün yeteneklere açık duruma getirilmesi, yalnız sosyal eşitliğin değil, toplumun tümünü bağımsız düşünceli yetiştirmenin de gereği olmaktadır.

Bu ilkenin uygulanmasında dikkat edilecek noktalardan biri de, öğretim aracı olarak yabancı dil kullanmanın belirli bir dış etkiye ağırlık verecek ölçülere varmasıdır. Evrensel bilgi kaynaklarına açık ve nitelikli bir yüksek öğretimde yabancı dil bilgisinin önemi inkar edilemez. Ama, öğrenciye nitelik kazandıracak iyi bir yabancı dil öğretimi ile ``yabancı dilde öğretim``i birbirine karıştırmamak gerekir. Bir yabancı dilde üniversite öğretimi, öğrenen-öğreten ilişkilerindeki aşıkâr güçlükleri yanında, o dilin toplumlarına egemen olan düşünce tarzlarına bağımlılık gibi uzun vadeli etkiler de doğurabilir. Örneğin, İngilizcenin Türkiye'deki bazı üniversitelerde bilim ve öğretim dili olarak benimsenmesi, bütün direnme çabalarına karşın kaçınılmaz biçimde, Amerikan-İngiliz alemine egemen olan bakış açılarının dolaylı yollardan bu ülkeye aktarılması anlamına gelmez mi?

Eski sömürgelerde bile doğal karşılanmayan ve tepki uyandıran bu durumun Türkiye'de kabul görmesi gerçekten şaşırtıcıdır. Hele bunun gerisinde, bazan, ``Çocuk hiç olmazsa bir dili iyi öğrenerek okul bitirsin!`` biçiminde ta orta öğretim aşamasındanberi süregelen basit bir ``veli etkisi`` yatmaktaysa!

Bu bakımdan, ilke, yabancı etkilenişleri çeşitlendirmek ve en iyisi, yabancı dil bilgisini, asıl bilim ve öğretim dili olması için her türlü çabayı hakeden Türkçenin yanında yardımcı dil olarak kullanmak olmalıdır.

Görünürde yabancı dil bağımlılığı gibi gözükten bu

duruma aslında düşünce

bağımlılığının bir parçası olarak bakmak gerekir. Yabancı bir dil, çoğu zaman, olaylara belli bir açıdan bakmanın, değişik bir dünya görüşünün, farklı değerlerin aktarıcısı oluyor. Bu açıdan, hiç kuşkusuz, kişiliği zenginleştirip renklendiren bir unsur. Ama; yalnızca bir dilin egemenliği söz konusu olunca, tek yanlı bir kültür emperyalizminin aracı da olabilir; dengelenmesi ve çeşitlendirilmesi gerekir. Önemli olan, bu ayrıntıların ötesinde, durumları ve gelişmeleri bağımsız olarak düşünüp bağımsız hükümlere varabilen kuşakların yetiştirilmesidir.

BEŞİNCİ İLKE: Ulusal devletin değerini ve işlevini bilmek.

Günlük dilde ``ulusal devlet`` sözü, çoğu zaman, bilim dilindeki ``ulus-devlet`` kavramı için kullanılmakta. Bazan, ``ulus devleti`` dendiği de oluyor. Bu kavram, nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, hukuktaki anlamıyla, belirli ülke sınırları içinde oluşturulmuş bir ulus bütünlüğüne dayalı siyasal örgütlenme demektir. Ulusal devletin, özellikle insan hakları açısından bakıldığında dikkati çeken ilginç bir özelliği var: Ulusal devlet, hem etkili gücüyle insan haklarına saygının anlamlı biçimde gerçekleştirilmesi açısından en elverişli çerçeveyi oluşturuyor, hem de vatandaşlar üzerinde doğrudan doğruya kullanabildiği yetkiler dolayısıyla zaman zaman insan hakları ihlallerinin sorumlusu durumuna düşebiliyor.

``Elverişli çerçeve`` kavramı, insanları insanca yaşatmaya yönelik bütün girişimler için çok önemli ve kritik bir kavram. Salt birey açısından bakıldığında, çevresindekileri insanca yaşatmak, yani onurlarının korunmasından geçimlerinin sağlanmasına kadar bütün girişimlerde

başarılı olmak bakımından en elverişli çerçeve, hiç kuşkusuz, ailedir. Birey, gücünün en azından buna yetmesi gerektiğini düşünür ve bunu somut, erişilebilir bir hedef olarak benimser. Üstelik, bu çerçeve onun doğal sevgi ve bağlılık çemberidir. Böyle bir doğallığın ötesine geçildiğinde, aile dışındaki çember, siyasal inanç sistemleri yoluyla mahalle, kasaba, kent, bölge olarak genişledikçe, sevgi ve bağlılık yoğunluğu ister istemez azalır, çerçeve içindeki güçlükler artar, çerçeve elverişsizleşir.

Elbette devrimci insancılık bakımından ya da, ille öyle bir ad vermek gerekiyorsa, sol felsefe açısından ideal olan çerçeve, Tefvik Fikret'in

``nev-i beşer`` dediği tüm insanlıktır. Ama, bunun, en azından yakın gelecekte somut olarak yapılabilecekler anlamında elverişli bir çerçeve olmadığı açıktır. Tehlike, sevgi çemberini çok fazla genişletmek ve çabaları aşırı yaygın bir yüzeye, büyük dilime sürülmüş azıcık tereyağı gibi, fazla geniş bir alana yayarak iyiden iyiye inceltip anlamsızlaştırmak tehlikesidir. Üstelik, uluslararası politikanın ve dünyaya egemen olan ekonomik sistemin niteliği, en azından şu çağda, böyle bir yaklaşımı gerçekçi olmaktan çıkarıyor. Kaldı ki, ulusal devlet çerçevesinde kendi insanını ``kurtarıp yüceltmış`` bir toplum, eğer toptan bir bencillığe kapılmamış ve evrensel insancılık felsefesini sürdürebilmişse, öbür toplumların insanlarını ``kurtarıp yüceltmek``te de herhalde çok daha etkili olabilecektir.

Üstelik, ulusal devlet çerçevesi, yalnız insan hakları konusunda değil, insanları insanca yaşatmaya yönelik ekonomik, sosyal ve kültürel her türlü çaba konusunda da birçok bakımdan en elverişli çerçeve olarak gözüküyor.

Ulus, Büyük Fransız İhtilali'nden miras kalan anlamıyla, ırk, dil, din ve mezhep ayrılığı gözetmeden birlikte yaşama iradesi çevresinde oluşmuş bütünlük olarak ta-

nımlanır. Böyle bir ulus kavramına dayanan ulusal devletin çerçevesi, bu niteliğiyle, insancıl felsefe ve yapılacak işler bakımından yeterince anlamlı bir büyüklük oluşturuyor. Bir bakıma insanın, gerçekleştirmek istediği idealleri bütün insanlık gibi çok daha büyük bir çerçevede gerçekleştirmeye soyunmadan önce, hiç olmazsa ulusal devlet çerçevesinde dava sahibi olması çok daha gerçekçi, göze alınabilir bir tutum değil midir?

Sonra, sol felsefe açısından bakıldığında, eğer insanın özgürlüğü ve mutluluğu ancak ekonomik ve sosyal koşulların değiştirilmesiyle sonsuza doğru hiç durmaksızın gerçekleştirilecek bir süreç ise, bu koşulları, aralarında bağlantılar ve denklemler kurup bir bütün olarak değiştirmek için en elverişli çerçeve de yine ulusal devlet değil midir? Daha küçük çerçeveler, bölge, il ya da kent olarak, iyi planlanmış politikalara bağlı yerel uygulamalar açısından pratik çevreler oluştursa da, akıllıca seferber edilip kullanılacak ve belirli hedefler üzerinde yoğunlaştırılabilecek geniş kaynaklar ancak ulusal çerçevede vardır.

Öte yandan, Avrupa Birliği gibi ekonomik bütünleşme hareketlerinin yavaş yavaş siyasal bütünleşmelere dönüşerek ulusal devleti kısa zamanda geçersiz kılabileceği biçimindeki düşüncelerden sözedenler çıkacaktır. Ancak bu düşünceler, bazan gerçeklerin tam olarak bilinmeyişinden kaynaklanır, bazan da uluslar-ötesi büyük sermayenin hedeflerine bilinçli veya bilinçsiz biçimde hizmet eder.

Avrupa Birliği'nin siyasal bütünleşmeye dönüştüğü ve özellikle tek para uygulamasıyla bu sürecin daha da hızlanacağı doğrudur. Ancak, bunun ulusal devlet kavramı üzerindeki etkileri bakımından birkaç noktanın belirtilmesi gerekir.

Birincisi, Belçika, Hollanda, Lüksemburg arasındaki Benelux gümrük birliğiyle başlayıp Avrupa Ekonomik

Topluluğu aşamasından geçerek Avrupa Birliği'ni doğurmuş olan bütünleşme hareketi, siyasal hedef olarak federatif, hatta konfederatif yapıya bile erişmiş durumda değil. Ticari, mali ve en geniş anlamıyla ekonomik konular dışında ulusal devletlerin siyasal yetkilerini aktardıkları merkezi bir otorite henüz oluşmadı. ``Euro'' adıyla tek para uygulamasının böyle bir sonuç doğurup doğurmayacağı ya da bir tersine gidiş tepkisi yaratıp yaratmayacağı kesinlikle bilinmiyor. En azından, böyle bir oluşumun hayli süre gerektireceği, oluştuğu zaman da ulusal devlet yapılarının ana çizgileriyle uzun süre ayakta kalmaya devam edeceği kesindir. Amerika Birleşik Devletleri'nin ve federal anayasalı İsviçre Konfederasyonu'nun deneyimleri bunu gösteriyor. Üstelik, Avrupa bütünleşmesinin ulusal devletleri büsbütün ortadan kaldırııcı bir etki doğuracağı da kesin olarak söylenemez. Belki de, tam tersine, ulusal devleti Avrupa toplumlarının ``hem ulusal, hem de ortak'' çıkarlarına uygun biçimde ayakta tutmak için düşünülmüş ve bu amaçla sürdürülen bir oluşumla karşı karşıyayız. Bir çeyrek yüzyılda iki büyük dünya savaşı çıkararak birbirleriyle kapışmış olan Avrupa devletleri, kendi ulusal çıkarlarını da iyi koruyan sürekli bir barış ortamında yaşamak için böyle bir özel ve ortak bir çerçeveye muhtaçtılar. Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan sonra Avrupa Birliği denen çerçeve bu gereksinmeyi karşılamış ve karşılamaktadır. Örneğin, ortak para ``euro''yu kullanacak ülkeler için konan ölçütler, hem ulusal devletlerin ekonomilerini sağlam temeller üzerinde tutmaya, hem de ulusal hataların bütün kıtaya zarar vermesini önlemeye yöneliyor. Kamu borçlarının yurtiçi gayrisafi hasılanın yüzde 60'ını aşmamasını, bütçe açıklarının aynı hasılanın yüzde 3'ünü geçmemesini, enflasyonun Birlik üyelerindeki ortalama enflasyon oranına göre bir-iki puandan daha fazla olmaması-

nı isteyen ölçütler bunlar. Avrupa Birliği'nin ana organı olan Avrupa Komisyonu, örneğin İtalya'yı bu bakımlardan uyardığı zaman, hem Avrupa'nın, hem de İtalya'nın lehine bir uyarıda bulunmuş oluyor.

Elbet, Türkiye'nin bu tarz bütünleşmelere katılması, kabul edilmesi, hatta çağırılması henüz pek yakın bir geleceğin işi değil.

İyi ki değil.

Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde ulusal devlet olarak yapılması gerekip de yapılmamış, yarım kalmış ve yapılacak daha bir yığın iş var. Bunlar tamamlanmadan o çeşit bütünleşmelerin içine büsbütün girmek, bu işlerin yapılmaması ya da ancak başkalarınca istenen biçimde yapılması tehlikesini de birlikte getirir. bizim devlet çerçevemiz ve ``işimiz'', avrupa devletlerinininkilerden farklı. Uzak ve yakın geçmişimiz, tam anlamıyla Avrupa potasında değil. Ulusal devleti güçlendirmemiz, oradaki bütünleşmeye katılmamıza, o ``çok özel süreç''in potasında pişmemize bağlı değil.

ALTINCI İLKE: Ulusal bütünlüğü, sınıflar ve bölgeler arası sosyal adalette aramak.

Başlangıçta amaçlanan bütünleşmiş ulus kavramını gerçekleştirip ona dayalı olarak ``ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlük'' diye tanımlanan devlet anlayışına erişmek, bugün yaşanan bölünmeleri ve kutuplaşmaları da bütünüyle ele alıp çözmeyi gerektirir. Bunlardan birini öne çıkarmak ve ağırlığı yalnız ona vermek sorunu çözmeye yetmeyecektir. Çünkü bölünme ve kutuplaşmaların her biri, hem başka bölünme ve kutuplaşmaların nedenlerinden biridir, hem de onlardan etkilenmeye devam etmektedir. Dolayısıyla, bu konudaki temel ilke, çözüm arayışlarında da

bir bütünlük ve tutarlılık gözetmek olmalıdır.

Örneğin dincilik-laiklik kutuplaşmasının ve bundan güç alan siyasal İslamcılığın özellikle gelir dağılımındaki bozukluktan kaynaklanmadığını söylemek mümkün müdür? Dolayısıyla, bu bozukluğu düzeltmenin din konusundaki kutuplaşmayı azaltacağı da rahatlıkla savunulabilir.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün ve Ekonomik, Siyasal Araştırmalar Vakfı'nın ``Türkiye Coğrafyasında Gelir Dağılımı ve Oy Dağılımı Arasındaki İlişkiler'' konusunda yaptığı bir çalışma gösteriyor ki, 24 Aralık 1995 milletvekili seçimlerinde Refah Partisi'ni, ``merkez-sol'' sayılabilecek DSP ile CHP'nin toplam oylarını da geçerek birinci parti yapan yöreler hep ulusal gelirden en düşük pay alan yerler olmuştur: Bu gelirin kişi başına yıllık 654-1.000 dolar olarak hesaplandığı yerlerde ``merkez sol''un yüzde 6,63 oyuna karşılık Refah Partisi yüzde 26,75 oy almış; 1.000-1.500 dolar arası geliri olan yerlerde yüzde 15,10'a karşı yüzde 26,33 ve 1.500-2.000 arası gelir grubunda ise, yüzde 16,44'e karşı yüzde 25,63.

Bu yörelerin en belirginini olan Güneydoğu'da, etnik niteliği ağır basan HADEP'in yüzde 21,99'la ikinci parti durumuna gelmiş olması da, çeşitli etkenler arasındaki bağlantıyı açıkça ortaya koyan bir başka göstergedir.

Gelir dağılımında ve kaynak tahsisindeki eşitsizlikler denetimsiz bir kapitalist gelişmeyle öylesine hızla büyüyor ki, etnik farklılıklar sanki esas eşitsizlik kaynağıymış gibi görülmeye, bunun ezeldenberi hep böyle olduğu düşünülmeye başlıyor. Dolayısıyla, düzelmenin ancak köktenci yollardan, yepyeni siyasal örgütlenmelerle sağlanabileceği sanılıyor. Oysa, eşitsizliğin kaynağını açıkça ortaya koymak, yani bu sonuçları Türkiye'deki yarım yüzyıllık kapitalist gelişme politikalarının ürettiğini, gelişme aynı tarzda sürdürüldükçe ek olarak yeni toplumsal hasta-

lıkların da çıkıp siyaset gündeminde baş sıraya oturacağını göstermek gerekiyor.

Bugünkü durumun ortaya çıkmasında, yalnız sınıflar arası gelir dağılımı bozukluğunun değil, bölgeler arası gelir dağılımı dengesizliğinin de büyük rol oynadığı inkar edilemez. Rakamların açıkça gösterdiği dengesizlik ile Güneydoğu sorunu ve hatta terör arasındaki bağlantı çok açık. Bu bakımdan, şimdiye kadar uygulanmaya çalışılan ``kalkınmada öncelikli yöreler`` politikasının yetersizliğini görmek gerekiyor. Konuyu ``bölgesel kalkınma ekonomisi``nin gerekleri ışığında, İtalya'nın geri kalmış bölgeler için geçmişte denediği ``Güney Sandığı`` veya ``Güney Projesi`` (Cassa per il Mezzogiorno) uygulamasına benzer plancı bir anlayışla ele almak doğru olabilir. Ancak, Avrupa Birliği'nin bu Proje'yle ilgili uygulamaları bile rekabet kurallarına aykırı bulup itiraz ettiği ve yalnızca bölgedeki girişimciliği teşvikle yetinen zayıf bir ``Kalkınma Kurumu``na izin verdiği de unutulmamalı. Bölgesel sorunlarını çözememiş bir Türkiye'nin bir gün bu nitelikteki Avrupa Birliği'ne tam üye olduğunda ne gibi durumlarla karşılaşacağı daha iyi anlaşılıyor! Tam üyelik konusunda sabırsızlıktan uzak durmanın nedenlerinden biri de bu olmalıdır.

Ama, yöreler arasındaki eşitsizlikler, yalnız Doğu-Batı dengesizliğinden ya da geniş bölgeler arasındaki gelir farklılığından ibaret değil. Marmara, Ege ve Akdeniz'in ``gelişmiş`` diye bilinen illerinin içinde de hayli ``geri kalmış`` birçok ilçe var. Devlet Planlama Teşkilatı'nda 1993 verilerine dayanarak yapılan ve 858 ilçeyi 32 ayrı değişkene göre altı gelişmişlik kategorisine ayıran 1996 tarihli bir araştırma, birbirine çok yakın yerler bakımından da büyük zıtlıklar bulunduğunu gözler önüne seriyor: Varlıklı illerin ``büyükşehir`` belediyeleri veya merkez ilçeleri

de dahil, birinci gelişmişlik kategorisine giren ancak 15 ilçe var Türkiye’de. Dördüncü sınıfa giren 335 ilçe en yaygın grubu oluşturuyor. Bunların bile ancak 55’i Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da; çünkü, Anadolu’nun bu bölgelerindeki ilçeler daha da düşük kategorilere girmekte: Beşinci sınıf 96 ilçeden 42’si, altıncı sınıf 101 ilçeden 85’i Doğu ve Güneydoğu’da.

Bu durum, dengesizliklerini asgariye indirmiş ve bütünleşmiş bir toplum yaratma bakımından bilinçli ve planlı bir yaklaşımın gereğini, yalnız bölgeler açısından değil, iller ve ilçeler açısından da ortaya koyuyor. İl ve ilçe birimlerini dengelendirici bir anlayışla içeren bölge planlamaları, aslında bölgeler arasındaki ve bölge içlerindeki uçurumları gidererek, bu konuda zaman zaman duyulan bölgecilik ve ayrılıkçılık endişelerini karşılamış olacaktır.

Herşeyden daha önemli olan, sınıflar ve bölgeler arası sosyal adaleti öne çıkaran böyle bir kalkınma ve gelişme anlayışının Türkiye’de laiklik-dincilik konusundaki tehlikeli ikilemi ortadan kaldırmaktaki olumlu etkisini görebilmektir. Dikkat edilmesi gereken nokta şu: Türkiye gibi ülkelere “ihraç edilen” kalkınma modeli, yani ekonomiyi plansız, başıboş piyasa mekanizmalarına terkeden model, sonuçta bizimki gibi çelişkili, uçurumlu, gerilimli ve kutuplaşmış bir toplum yaratıyor. İnsanlarımızın bir bölümü gitgide daha varlıklı duruma gelip Batı’dakilerden farksız yaşamakta; bir kısmı ise, göreceli olarak gitgide yoksullaşıp sefilliğe mahkum oluyor. Ya da, sefillikten kurtulsa bile, varlıklı çevrelerin yaşama tarzına yabancı ülkelerde çekilmiş bir televizyon filmi seyrederek gibi ancak uzaktan bakabiliyor.

Dengesiz toplumda, ister istemez, işin içine din de girmekte. Din, bütün bu dengesizlikleri gidermenin çaresi diye, ya bu dünyaya ilişkin olarak kutsal kitaplardan

alınma reçeteler sunuyor, ya da öbür dünyaya ilişkin avutucu sözler ediyor. Elbet bütün bunlardan tutarlı bir ekonomi kavramı yahut emeğe dayalı bir değerler bütünü çıkarmak güç. ``Herkes dürüst davranırsa, belirli ölçüde zekat verirse toplum da dengeli olur`` gibi kolaycı yanılgılara düşüyor insanlar. Böylece, dengesiz toplum görüntüsü, laik olmayan düşüncelerin gelişmesi için elverişli bir zemin oluşturmakta. Son onbeş-yirmi yılın, hatta son yarım yüzyılın kabaca özeti budur.

Sorunu tersinden alarak, aslında bölünme unsurlarından biri olan tarikatlardan sosyal işlevler beklemek de yanlış. Tarikatların hızlı gelişme ve çağdaşlaşmadan doğan ``sosyal şok``ları emerek, sosyal dokuyu korumada yararlı olduğuna ilişkin düşünceler ileri sürülüyor. Hatta, iyi ve kötü tarikatlardan söz edip iyilerden olumlu katkı bekleyenler var. Oysa, devrimci cumhuriyet, tarikatın kötüsüne de iyisine de karşı olmak zorundadır ve iyisinden medet umamaz. Sosyal şoklar konusunda da çare, ekonomik ve sosyal politikaların doğruluğunda ve eğitim politikalarının yoğunluğundadır.

Öte yandan, sadece Atatürk ve cumhuriyet sözleri ederek, birbirine benzer törenler düzenleyerek ve Batılaşma kavramlarını tekrarlayarak laiklik karşıtı güçlerle mücadele eder gözükmek de yetersiz, hatta geri tepici. O güçlerle başa çıkabilmenin başlangıç noktası da, yanlış ekonomik ve sosyal politikaları düzeltmek, halk yığınlarının benimseyeceği çözümler ortaya koymak ve insanların günlük yaşamlarına ilişkin gerçek özlemleri karşılayarak cumhuriyet karşıtı güçleri seçim yoluyla yenebilecek siyasal ağırlığı oluşturmaktır.

Dikkati çeken nokta şu: Laiklikten, cumhuriyetten yana olduklarını söyleyenlerin büyükçe bir bölümü, şimdiye kadar Batıcılık ve çağdaşlık adına öyle bir ekonomik

ve sosyal modeli savundular ki, o model, yarattığı tepkilerle ve dolaylı biçimde laiklik karşıtı güçlerin ekmeğine yağ sürdü. İlerici geçinenleri toplumun ezilmiş tabakalarından, işçiden köylüden uzaklaştıran ve halk yığınlarını cumhuriyet düşmanı çevrelerin cephesine iten de bu oldu. Dolayısıyla, asıl gerekli eğitim ve bilinçlendirme çabası, savunulan yanlış ekonomik model ile ürkülen sosyal ve siyasal tablo arasındaki bağlantıyı görmeyen bu çeşit ``çağdaş`` kesimlere yönelik olmak zorundadır.

YEDİNCİ İLKE: Eğitimi en sağlam bütünleştirici saymak.

Ulusal bütünlüğü sağlamak için, yalnız gelir dağılımındaki bozukluk yahut bölgeler arasındaki eşitsizlik üzerinde durarak çağdaş ve nitelikli yaşama tarzını bütün nüfusa ve ülkeye yaymayı amaçlamak yetmiyor. Vatandaşların, değişik gruplar olarak, ulusal bütünlük kavramına karşı tepkilerini anlamaya çalışmak ve bütünlüğe götürücü temel çözümü bu anlayışın ışığında aramak da gerekli.

Örneğin, Güneydoğu sorunu niçin bugünkü boyutlarına varmıştır? Sorunu bir etnik kimliğin kabulü ya da reddi gibi tek bir ikileme bağlamak yetersiz. Yahut yalnızca ekonomik etkenlerden veya gelir dağılımındaki bozukluk gibi sosyal durumlardan söz etmek, sorunun bu boyutlara varmış olmasını açıklamak bakımından eksik kalıyor.

Belki, böylesine tartışmalı konulara geçmeden önce, şimdiye kadar yapılmış aşikar hataların düzeltilmesiyle işe başlamak daha doğru olabilir. Böyle bir yaklaşım, zor sorunların çözümünü de kolaylaştıracaktır.

En başta, anadilin konuşulması, basılı, sözlü ve görüntülü yayıncılıkta kullanılması, yerel kültürün araştırılması ve yaşatılması gibi hem insana saygının gereği olan,

hem de uygulandığı zaman ulusal bütünlük anlayışına özde zarar vermeyen özgürlüklerin tanınması gerekiyor.

Yerli ve yabancı uzmanların araştırmaları da doğruluyor ki, Kürtçe, başlıcaları Kurmanci, Zazaca, Sorani ve Gorani olmak üzere, sözcükleri ve fiil çekimleri farklı, neredeyse ayrı birer dil niteliğinde değişik lehçeleri ve alt grupları olan bir dil. Kürtçe değil, Kürtçeler söz konusu. Böyle olmayıp da milyonlarca insanın çok geniş bir coğrafyada aynı biçimde kullandığı tek bir Kürtçe olsaydı, bu dile tanınacak kültürel özgürlüklerin ulusal birlik üzerinde olumsuz etkisi olabileceğinden sözedenlerin endişesi belki bir ölçüde haklı olabilirdi. Oysa, böyle bir durum söz konusu değil; çeşitli ``Kürtçeler``e tanınacak özgürlükler insanları kendi benlikleriyle ve içinde yaşadıkları ulusal çerçeveye biraz daha barışık duruma getirmekten öteye bölücü bir sonuç doğurmayacaktır.

Ama anadili ulusal ve resmi dilden farklı olan vatandaşların kendi kişiliklerini geliştirmeleri ve bu kişiliği içinde bulundukları topluma da kabul ettirebilmeleri, söz konusu özgürlüklerle birlikte, onlar için hak, devlet için de görev olan bir sorunun iyi çözülmesine bağlıdır. Büyük ulusal çerçevede temel iletişim aracı olan, yani bütün vatandaşların birbirleriyle ve sistemle ilişki içinde olmalarını sağlayacak tek ortak araç olacak bir dilin kadın-erkek herkese en iyi biçimde öğretilmesi. Çünkü böyle bir araç edinmeden toplumda eşit vatandaş olmak, elde edilebilecek en iyi eğitimi almak, kişiliğini geliştirip yükselmek mümkün değil. Elbet bunların olabilmesi için başka şeyler de gerekli ama, başlangıç koşulu, ``olmazsa olmaz`` koşul bu.

Cumhuriyetin büyük başarısızlığı da burada.

Eğitim sisteminin bunu çoktan başarmış olması gerekirdi. Ama, başarılması için vakit geçmiş de değildir.

Yeter ki, ulusal dili öğretme görevinin yerine getirilmesi ile anadil konusundaki özgürlüklerin tanınması atbaşı gitsin; başka bir deyişle, anadil konusundaki özgürlüklerin genişletilmesini isteyenler aynı zamanda kendilerine ulusal dilde iyi öğretim verilmesini bir vatandaşlık hakkı olarak isteyebilmelidirler.

Böyle yapıldığı zaman, temel eğitimin anadille verilmesine ilişkin eğilimlerin anlamsızlaşacağı ve böyle bir tutumdan doğacak olumsuz sonuçların daha iyi görüleceği kesindir. Temel eğitimi ``Kürtçeler``den biriyle yapmış gencin, birbirinden çok farklı lehçelerle böyle bir şey mümkün olsa bile, edindiği bu araçla eğitim düzeninde ve toplumda nereye kadar gidebileceği bellidir. Kaldı ki, yine yerli ve yabancı uzmanlar ``Kürtçeler``den hiçbirinin eğitim dili olarak kullanılamayacağı görüşünde birleşiyorlar. Unutmamak gerekir ki, anadilin ya da, daha genel bir deyişle yerel dillerin yazılı, sözlü ve görüntülü yayında serbestçe kullanılması ile ulusal eğitimin bu dillerde yapılması aynı şey değildir. Ulusal eğitim, ulusal dilde olur. Zaten, etnik kültüre ilişkin özgürlükler sağlandıktan sonra, okul eğitiminin ulusal dilde yapılması insanların benliğiyle çatışan bir konu olmaktan çıkacak, tam tersine, kültürel özgürlüklerin tanınmasıyla saklı tutulmuş olan kişisel benliğe yeni zenginlikler ekleyen bir unsur olarak görülecektir. Hatta, bu özgürlüklerin, ulusal dildeki temel eğitim içine seçimlik olarak yerleştirilecek bir anadilde bir ``yerel folklor`` dersiyile tamamlanması bile düşünülebilir.

Kaldı ki, bu konular tartışıldığı zaman sık sık gündeme getirilen ``kimlik`` kavramını sanki çok geniş insan yığınlarını rahatlıkla kapsayarak bütün benlikleri içine alabilecek kesinlikte belirgin bir kavrammış gibi görmek de yanlış. ``Kürt kimliği`` dendiği zaman, bunun milyonlarca benlikle tam olarak örtüştüğünden ve ``kimlik`` denen

kavramın, nüfus kağıtlarındaki bilgiler dışında, çoğu zaman bireysel gerçekliklerden uzak bir yanılsama olmadığından emin miyiz? Hepimizin kimliği sürekli bir oluşma, etkilene ve biçimlene içinde değil mi? Üstelik, siyasal örgütlenmenin, hatta eğitim sisteminin düzenlenmesi gibi konuları, birlikte yaşamının en elverişli çerçevesi sayılan ulusal bütünlük dışında böylesine belirsiz ve kaypak kavramlara dayandırmak da yanlış. Öylesi, insanları etnik kavgaların keşmekeşine, ``yeni bir Ortaçağ``ın karanlığına sürüklemeye tehlikesi taşıyor mu?

Bu bakımdan, ``Kürt kimliğini tanıma`` gibi anlamsız ve içi boş sözler yerine, konuyu özgürlükler ve haklar çerçevesinde ele almak ve bu kavramlar arasında denge kurmak daha doğru olacaktır. Vatandaşlar, etnik nitelikleri ne olursa olsun, devletten bireysel özgürlüklerini kabul edip korumasını isterken, aynı zamanda ulusal dilin en iyi biçimde öğretilmesini ve bunun da ötesinde kendilerine en yüksek düzeyde nitelikli eğitim verilmesini istemek hakkına da sahip olmalıdır. Öte yandan, devlet de, hem bu ödünü yerine getirmeyip hem de bireysel özgürlükleri tanımamak gibi çift yanlı bir hataya düşmemelidir.

1920'lerin 13 milyonluk köylü çoğunluklu toplumunda ilkokul düzeyinde bütünleştirici olan eğitimin yaygınlaştırılması yeterli ve önemli hedefti. Ama, 1950'den sonra, eğitimin bütünleştirmeyi sürdürmesi daha yüksek düzeyi de alabildiğine kapsamıyla ve kalitenin, yani niteliğin esas olmasıyla mümkündür. Olmayan, yetersiz kalan budur. Sağ ideoloji ve politikaların halk yığınlarını yönlendirebilmesi eğitimin ilkokul düzeyinde tutulup sınırlı ölçüde de olsa yaygınlaştırılmasıyla ve daha yüksek düzeyde eğitimin ihmal edilmesiyle kolaylaştırılmış oldu. Daha doğrusu, 1950 öncesinin düzeyi, 1950 sonrası iktidarların hem basit, hem kendi açılarından ``büyük`` hedeflerine tı-

patıp uygun düştü.

Burada konunun doğrudan doğruya eğitime yönelik bir açıdan ele alınması, bütünlük kavramıyla nitelik arayışı arasındaki ilişkiden ileri gelmektedir. Zorlama yöntemlerle, yasaklarla sürdürülen ve hepsinden önemlisi nitelikli eğitim gereği gözönünde bulundurulmadan sağlanan bir bütünlüğün ne yararı olabilir? Daha doğrusu, öyle bir bütünlükten ne gibi bir ulusal yarar doğar? Bütünlüğü oluşturanlar, yani vatandaşlar nitelikli olmalı ki, nitelikli insanların bir araya gelmesinden nitelikli sonuçlar ve alışverişler çıkabilsin.

Dincilik-laiklik ikilemini aşarak ulusal bütünlüğe varmak bakımından da aynı özgürlük ve görev denkleminin kurulması gerekiyor.

İnanç ve ibadet özgürlüğü, elbet devletten ve toplumdan saygı görmesi, hatta devlet tarafından korunması gereken bir özgürlük. Ancak, bu saygının ve korumanın vatandaşlarca devletten istenecek haklara ve devletçe vatandaşlara karşı yerine getirilecek ödevlere zarar vermemesi gerek. Bunların başında da, vatandaşın çağdaş dünyada kendisine nitelik kazandıracak bir eğitimi devletten isteme hakkı ve devletin de vatandaşa bu eğitimi verme ödevi geliyor. Niteliksiz bir toplumda, bütün özgürlükler gibi inanç ve ibadet özgürlüğünün de saptırılması, yozlaştırılması ve kendi özüyle çelişir duruma sokulması mümkündür. Dolayısıyla, zorunlu eğitimi bütünüyle bilime dayandıran ve din eğitimi özel ya da kamusal yoldan tam anlamıyla seçimlik duruma getiren bir sistemin, nitelikli insan yetiştirdiği sürece, inanç özgürlüğüne zarar vermesi düşünülemez. Böyle olunca, nitelikli eğitimin gerektirdiği ortak disiplin kuralları ile inanç özgürlüğünün gereklerini bağdaştırmak ve ``başörtüsü” gibi dinsel inancın özüne dokunmayan konularda gereksiz inatlaşmaları bırakmak gerekiyor.

Kutuplaşmaları giderip ulusal bütünlüğü sağlamak, Sünni-Alevi ikilemini de tehlikeli boyutlara varmadan doğru yöntemlerle aşmayı gerektiriyor. Doğru yöntemler demek, herşeyden önce, bilgiye dayanan yöntemler demek. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tutumu bir tek mezhebin sınırlarını aşıp Aleviliğin Türk Müslümanlığındaki önemini, Anadolu kültüründeki yerini, cumhuriyet ilkelerine bağlılığını bütün topluma duyurdukça, hem kutuplaşmalar önlenecek, hem de ulusal bütünlüğün nitelikli kılınmasına bu açıdan da önemli bir katkı sağlanmış olacaktır.

Bütün bu açılardan bakıldığında, ırk, dil, din ve mezhep ayrılıkları ötesinde sağlıklı bir ulusal bütünlük yaratmak için en sağlam yolun her alanda iyi eğitilmiş ve yetiştirilmiş nitelikli bir toplum yaratmak olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Niteliklilik, ister istemez bütünlük getirecektir; niteliksizliğin mutlaka çatışma, kavga ve bölünme getirmesi gibi.

SEKİZİNCİ İLKE: Planlama kavramını canlandırmak.

Sınırlı kaynaklarını akıllıca kullanıp ekonomik ve sosyal kalkınmasını hızla gerçekleştirmek durumunda olan Türkiye gibi bir ülkenin planlama kavramından uzaklaşması kadar şaşırtıcı birşey olamaz.

Aslında, planlamayı rafa kaldırma girişimi, kendisi de Devlet Planlama Teşkilatı müsteşarlığı yapmış olan Turgut Özal tarafından 1979'un Aralık ayında başlatıldı. İlk ağızda şaşırtıcı olan buydu. Ama, o başlangıç, cumhuriyetin kurumlarını tersyüz etme programında atılan ilk adımdı. 1983'ten sonra, Özal'ın bu kez ``başbakan" sıfatını taşıdığı dönemde, plan kavramı bitmiştir. Arkasından başbakan olan Süleyman Demirel de planlamayı yeniden can-

landırmak için çaba göstermemiş, planlama kavramına ters bakışta Özal'dan farksız olduğunu belli etmiştir.

Plan yapmak, bir siyasal karar ve toplumsal irade konusudur; yani plan, sahiplenilen varsa yapılır.

Türkiye, dünyada 1970'lerin ortalarında başlayıp Sovyetler Birliği'nin dağılışından sonra daha da hızlanan plansız liberal ekonomi rüzgarına bu kadar gönülden katılmak zorunda mıydı? Üstelik, cumhuriyetin devrimci yıllarındaki Birinci ve İkinci Sanayi Programlarıyla, Sovyetler Birliği dışında basit planlama yöntemlerinin ilk örneğini vermiş bir devlet olduğu halde?

1930'ların bu programları, ulusal devletin yaratılmasında planlı sınaileşmenin işlevini vurgulayan önemli deneyimlerdi. Cumhuriyet, ülkenin çeşitli yörelerinde kamu girişimciliğiyle kurulan sanayi tesislerini bilinçli bir ulaşım politikasıyla bütünleştirerek ulusal bir pazar ekonomisi yaratma yolunda temel adımları atmış oluyordu.

İkinci Dünya Savaşı bu programlara ara vermeyi gerektirdi. Savaş sonrasının iktidarları ise, sanayi programlarını daha da geliştirilmiş planlama yöntemleriyle sürdürmek yerine, sulama, enerji, karayolu ve liman gibi altyapı yatırımlarını öne çıkardılar. Ancak, plansızlık ve bütün bu çabalar arasında eşgüdüm noksanlığı ekonomiyi çıkmazlara sokunca, 27 Mayıs hareketi sonrasında planlama kavramı yeniden Türkiye'nin gündemine geldi ve 1961 Anayasası Devlet Planlama Teşkilatı'nı bir anayasal kurum olarak devlet sisteminin içine yerleştirdi.

O dönemde kurulan mekanizmanın özelliği, DPT'nin üzerinde Yüksek Planlama Kurulu denen karma bir kuruluş yoluyla, siyasal kadroları ve planlamanın yönetici uzmanlarını bir araya getirmesiydi. Böylece ekonomi politikalarında hesaplı, akılcı yaklaşımların etkili olmasına zemin hazırlanmaktaydı. Birinci ve İkinci ve bir ölçüde de

Üçüncü ve Dördüncü Beş Yıllık Planlar, bu sistemle uygulanan ``dışalım yerine geçecek ikame politikaları” sayesinde ulusal üretime ve iç tüketime dönük bir kalkınmayı tamamlayıcı adımların atılmasını sağlamıştır.

Ne var ki, 1970’lerin sonlarından başlayarak, dünyaya egemen olan yaklaşımların da etkisiyle, planlı kalkınma ekonomisi politikalarında tavsamalar görüldü ve daha çok dış kaynak kullanımına ve tüketimin teşviki yoluyla topluma canlılık getirmeye yönelik modellere geçildi.

Sonuç, bütün karanlık tablolarıyla ortadadır: İyice bozulan gelir dağılımı, artan iç ve dış borç yükü, eğitim ve sağlık gibi temel kamu hizmetlerinde nüfus artışını karşılamaktan aciz yetersiz çabalar, hatta bu temel kamu görevlerinden özel girişimcilik lehine vazgeçiş.

Gelişmekte olan başka ülkelerde de bunlara benzer sonuçlar ortaya çıktıği için, şimdi, devletlerin kendi ekonomilerini hiç olmazsa bir ölçüde planlayabilmelerini sağlamak amacıyla uluslararası sermaye hareketlerine bazı sınırlamalar getirmek yeniden önerilmeye başlanmıştır. Hem de, bu sonuçların ters etkilerini ister istemez hisseden gelişmiş ülkelerdeki bazı iktisatçılar ve hatta uluslararası kuruluşların uzmanları tarafından.

Sıcak paranın güvenilmez biçimde sık sık gidip gelişini önlemek ve bilinen para miktarlarıyla azçok rasyonel hesaplar yapabilmek için, sınır ötesi sermaye hareketlerine belli bir kambiyo vergisinin konmasını önerenler bile var.

Ancak, gibi bu düşüncelerin uygulamaya geçirilmesi hayli zaman alacağı benziyor. Böyle olduğu içindir ki, etkili kambiyo denetimlerinin bulunmadığı, döviz fiyatlarının, faiz hadlerinin ve fiyatların sabit tutulamadığı bir dünya düzeninde artık rakamlarla ifade edilmiş üretim hedeflerine dönük planlama yöntemlerini tekrarlamak çok

zor, hatta olanaksız. Ama, ekonomiyi büsbütün başıboş bırakmak ve serbest piyasa mekanizmalarının kör gidişine teslim etmek de zorunlu mudur? Hiç olmazsa sektör stratejilerini saptamak ve böylece yalnız kamu yatırımlarına değil, özel kesim yatırımlarına da yol göstermek başarılamayacak bir iş olmasa gerek. Ayrıca, Güneydoğu Anadolu Projesi gibi büyük bölgesel projelerin ulusal ekonomiy-le bütünleştirilmesi, bunlara ilişkin ulaşım ve iletişim ağlarının kurulması ve büyük projelerin birbirini tamamlayıcı biçimde birbirine bağlanması da akılcı bir planlamayı ister istemez gündeme getiriyor. Böyle bir planlama anlayışının Türkiye gibi bir ülke için kaçınılmaz zorunluluk olduğu açıktır. Bu ülke, kaynaklarını tutarsız girişimler ve keyfi girişimler uğruna çarçur edebilecek kadar zengin değil.

1961’de getirilen planlama kavramı, daha önceki sanayi programlarından farklı olarak, yalnız ekonominin üretim yönünü değil, bütünü kapsayan, buna ek olarak sosyal ve kültürel gelişmeyi de ekonomik gelişmeyle uyumlu tutmayı amaçlayan bir kavramdı. Ancak, kabul etmek gerekir ki, işin bu yanı başarılı olmamış, planlamanın üç boyutu birbiriyle uyumlu, hatta birbirini destekleyen bir bütünlük içinde tutulamamıştır: Bozuk yerleşim düzeni, çarpık kentleşme, okullaşma oranının ilkokuldan sonraki yetersizliği, yüksek öğrenimdeki tıkanmalar ve ülkenin işgücü gereksimiyle nitelikli gençlik yetiştirme çabaları arasındaki tutarsızlık, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin iflası. Şimdi, asıl planlama gereği bu alanlarda ortaya çıkmaktadır.

Ekonomik gelişmenin bundan böyle rakamlarla belirlenmiş kesin hedefli bir planlamaya elverişli olmayışına karşılık, sosyal ve kültürel alanlarda ciddi bir planlı yaklaşımı olanaksız kılacak nedenler yok. Sektör stra-

tejilerine dayalı ve çok genel nitelikte ulusal hedeflere yönelik bir ekonomik planlamanın yanında, eğitimi, bölgesel ve kentsel yerleşimi, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerini somut hedeflere ve iyi programlanmış yatırımlara dayalı bir planlamaya bağlamak pekala mümkündür.

Dolayısıyla, ekonomide stratejik nitelikte kalan, sosyal ve kültürel alanlarda ise geçmiş deneyimlerin başarısızlıklarından ders alarak ciddi hesaplara, tahminlere ve hedeflere dayanan bir planlama anlayışını yerleştirmek ve ona bağlı kalmak, devrimci niteliğini sürdürmek isteyen bir cumhuriyetçilik için benimsenmesi gereken en önemli ilkelere biridir.

DOKUZUNCU İLKE: Kamu yönetiminin düzeltilmesine öncelik tanımak.

Türkiye’de sözü çok edilen yapılanma reformları konusunda asıl gündeme getirilmesi gereken konu, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasıdır. İzlenecek kamu politikalarının başarısı, herşeyden önce, iyi bir kamu yönetiminin ve iyi kamu görevlilerinin varlığına bağlı.

Aslına bakılırsa, bu konuda yapılmış çalışmalar ve girişimler az sayılmaz. Örneğin, 1962’de Başbakan İsmet İnönü’ce atanan dokuz kişilik bir ‘‘Proje İdare Kurulu’’-nın yönetiminde başlatılıp çeşitli kuruluşlardan çok kişinin katıldığı geniş bir ekipçe yürütülen ‘‘Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi’’ var. Ayrıntılı büyük Raporu 1963’te yayınlanan ve kısaltılmış adıyla MEHTAP Projesi diye bilinen bu çalışma, genel yönetimin merkez ve taşra birimlerine, hatta yerel toplulukların kalkındırılmasına ilişkin yeniden yapılanma sorunlarını ve çözümlerini ortaya koyar. Bunların uygulamaya dönük yönlerini incelemek üzere Devlet Planlama Teşkilatı’nda Müsteşar

Memduh Aytür'ün başkanlığıyla yapılan çalışmalar var. Yerel yönetimlere ve taşradaki genel yönetim hizmetlerine ilişkin olarak İçişleri Bakanlığı'na yapılmış ve yayınlanmış incelemeler de büyük bir hacim tutuyor.

Kısacası, araştırmalar, incelemeler, raporlar eksik değil. Şimdiye kadar eksik olan, bunları uygulama iradesi oldu. Çünkü, son çeyrek yüzyıl boyunca, kamu yönetimi, kamu girişimciliği gibi kavramlar gözden düştü, düşürüldü; sorunları ulusal ve kamusal yaklaşımlarla çözme geleneğinin yerine dıştan verilmiş reçeteleri gözü kapalı uygulama alışkanlığı yerleşti. Oysa, kamu yönetimini yeniden yapılandırma iradesi, böyle bir girişim için gereken siyasal ağırlıklı kendisini duyurursa, eldeki çalışmaları son durumlara uyarlamak ve uygulamaya koymak büyük ölçüde kolaylaşır.

Ancak, çok önemli bir başka nokta daha var. Kamu yönetiminin geliştirilmesi veya son zamanlardaki yaygın adıyla yeniden yapılandırılması belli bir zamanda başarılp sona erdirilebilecek bir iş değil, sürekli olarak gündemde tutulması ve kuruluşların kendilerince yürütülmesi gereken bir çabadır. Bu düşüncüyü 35 yıl önceki MEHTAP Raporu'ndan alınan şu sözlerle anlatmak belki daha ilginç olabilir: "İdareyi geliştirme, bir çerçeve tesbiti ve mevzuat değişikliğinden ibaret değildir...Bu bakımdan, idarenin geliştirilmesi belirli bir sürede yapılp sona eren münferit bir gayret şeklinde anlaşılmamalıdır...İdareyi geliştirme, düzeltme ve yeniden düzenleme hizmetlerinin, aslında, her bakanlık ve dairenin kendisine düştüğü gözönünde bulundurulmalıdır...İdare içinde, idareyi geliştirme politikasının ve hedeflerinin tesbitine yarayacak, idareyi ve koordinasyonu geliştirme faaliyetlerinin genel planlamasını yapacak, uygulamaları izleyerek gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayacak ve nihayet bu konudaki genel sorumlulu-

ğu taşıyacak merkezi bir birime ihtiyaç vardır...Ancak merkezi birim, genel koordinasyondan ve genel sorumluluktan uzaklaşarak bütün geliştirme hizmetlerini kendisi yapar bir duruma gelmemelidir.”

Böyle bir yaklaşımın zorunlu kıldığı ve bütün uygulamaların da ortaya koyduğu kaçınılmaz koşul şudur: Kendini kamu hizmetine adanmayı ilke edinen, kamu görevinin heyecanını ve ahlaki değerlerini benimseyen, çok iyi yetişmiş ve tam donanımlı bir kamu görevlileri sınıfı olmadan kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasına, verimli ve etkili duruma getirilmesine olanak yoktur. Bu nitelikleri taşımayan görevlilerle kamu görevini düzeltmeye kalkmak, işleri daha da çapraşık ve kötü duruma sokacak bir kısır döngünün içine girmek anlamına gelir. Demek ki, başlangıç noktası, kamu yönetiminden ve kamu kuruluşlarından önce kamu görevlilerini ele almak, hukuksal statü, çalışma koşulları ve ücret sistemi bakımından o alanı yeniden düzenlemek olmalıdır.

Bu yaklaşım, kamu çalışanlarının sendikal hakları konusunda sürüp giden tartışmaları da açıklığa kavuşturacaktır. O alanda, Anayasa'nın belirsizliklerinden de kaynaklanan bir karmaşadır gidiyor. Anayasa, “kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler”in “memurlar ve diğer kamu görevlileri” eliyle görüleceğini söyleyip onların özlük işlerini düzenlemeyi bir yasa konusu yapmaktadır. Karışıklık, “ve diğer kamu görevlileri” deyiminden kaynaklanıyor. Bu, yönetim hukukunun iyi belirlenmiş konularından biri olan “memur statüsü”nü “kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler”i yürüten herkese yaymak demektir.

Bir bakıma, ister bir “kamu iktisadi teşebbüsü”nde, ister bir başka kamu tüzel kişiliğinde olsun, kamu kesiminde çalışan herkesce yerine getirilen her görev bir “kamu

hizmeti``dir. Önemli olan, bu görevlerden hangilerinin ``asli`` olup olmadığını kararlaştırmaktır. Bu ise, görevin devlet ya da il özel idaresi ve belediye gibi bir yerel yönetim kuruluş için yasalarca belirlenmiş olan kamu gücünü kullanma yetkisiyle bütünleşip bütünleşmediğini saptamak demektir. Böyle bir ayıklama yapıldığı zaman görülecektir ki, kamuda yerine getirilen yardımcı görevlerin, hatta başka bürokratik ve teknik hizmetlerin birçoğu özelde görülenlerden farksızdır.

Bu ayırım yapıldıktan sonra, sürekli, özellikle de ``asli`` bir kamu görevini yerine getiren ve bu ölçüt ciddi uygulandığında sayıca birkaç yüzbinle sınırlı kalacak olan kamu görevlilerini ``memur statüsü``nde tutmak ve bu kategorinin dışında kalanları sözleşmeli statüye geçirmek kolaylaşacaktır.

Memur statüsünün dışında kalanlara toplu sözleşmeli ve grevli sendikal hakları tanımak da.

Böylesine köktenci bir yaklaşımın ``iş güvencesi`` bakımından birtakım endişelere yolaçması doğaldır. İşsizliğin yaygınlaştığı, işsizlik sigortasının bulunmadığı ve sosyal güvenlik sistemlerinin çok zayıf olduğu bir ülkede, büyük çoğunluğun ``memur`` sayılmayı tercih edişindeki temel neden o statünün birçok bakımdan sağlam bir iş güvencesi getirmesidir. Ancak, bu konudaki endişeler, sözleşmeli statüde çalışan kamu görevlilerinin iş güvencelelerini işçilerinkinden biraz daha sağlamlaştırılmış kurallara bağlayarak karşılanabilir.

Önemli olan, yardımcı görevler ve sıradan bürokratik veya teknik işler dışındaki asli hizmetlerini gören kamu görevlilerinin yetiştirilme tarzıdır. Son yılların Türkiye'sinde çok ihmal edilen bu konunun özenle ele alınması gerekiyor. En iyi yol, çeşitli yüksek öğrenim kurumlarını bitirdikten sonra kamu hizmetinin en yüksek kademe-

lerine aday olanları, mesleklerinin erken bir aşamasında özel bir eğitimden daha geçirmek ve böylece cumhuriyetin ilkelerine bağlı, yaşamlarını kamu hizmetine adanmış ``seçkin`` bir yönetici sınıf yetiştirmektir. Askerliğin ``kurmay`` sınıfı için öngörülene benzer böyle bir yetiştirme sistemini, yükselmeler ve atamalar bakımından da yine askerliktekine benzer biçimde partizanlıktan uzak nesnel bir değerlendirme ya da puanlama sistemine bağlamak gerekecektir. Böyle bir değerlendirme için kamu hizmetinin en kıdemli ve güvenilir unsurlarından bir ``Devlet Personel Kurulu`` oluşturmak da yararlı olabilir. Şöyle ya da böyle, temel amaç, yukarı yönetim kademeleri için artık neredeyse kural haline gelen ve her iktidar değişikliğiyle birlikte kamu hizmetlerinde büyük personel değişikliklerine yol açan partizanlığa son vermek olmalıdır.

Sayıda küçük, ama saygınlığı yüksek böyle bir yönetici sınıfın kurulması, özellikle toplumun değiştirilmesinde kamusal girişimlere ve eylemlere öncelik tanıyan bir siyasal yaklaşım için büyük önem taşıyor. Devletin yeniden yapılandırılmasını sürdürecektir olan bu sınıf olacağı gibi, kamunun sorumluluğunda olması savunulan her işin başarıya ulaşması da böyle bir sınıfın varlığına ve niteliğine bağlıdır. Bu yoksa, ``kamunun görevi olmalıdır`` denen işlerin başarı şansı da yoktur.

Kamu hizmetlerinin yerel örgütlenişine gelince, bu konuda artık tek merkezli modelden biraz uzaklaşmak gerekiyor. Ülkeyi bellibaşlıları Trakya, Marmara, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Ege, Akdeniz, Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere sekiz-on bölge bir modele geçmek zamanı gelmiştir. Halktan yükselen ve çoğu zaman haklı temellere dayanan istekler doğrultusunda il sayısını artırmak ve bu nedenle mevcut illeri daha da ufaltmak yerine, önce merkezi yönetimin taşra uzantılarını böy-

le bir bölge sistemine oturtmak ve alt kademede de çok daha yaratıcı bir başka modele yönelmek doğru olabilir. Bu bakımdan, en canlı yerel birim olarak ``ilçe"nin ciddi bir biçimde yeniden ele alınması ve geliştirilmesi önemlidir. İlçeye tüzel kişilik kazandırmak ve bu birimi, seçilmiş meclisiyle ve bütçesiyle, halkın doğrudan katılımına en elverişli yerel yönetim birimi durumuna getirmek niçin olmasın? Böyle bir yapılanma, kaymakamları işlevsiz bırakmayacak, tam tersine onlara, ilçe yerel yönetimiyle bölgesel ve merkezi yönetimler arasında bağlantı unsuru olarak, şimdikinden çok daha kritik bir görev vermiş olacaktır.

Bu yolun seçilmesi, büyük ilçeler arasında bir türlü durmak bilmeyen ``il olma" yarışının gerisindeki temel nedeni, yani yerel potansiyeli doğrudan doğruya kullanabilme ve temel hizmetlere ilk elden ulaşma isteğini de karşılamış olacaktır. Kalkınmış ülkelerden çoğunun yerel yönetimler açısından çizdikleri gelişme çizgisine bakıldığında, ilerlemenin yerelden başlayıp genele doğru olduğu görülür. Türkiye, böyle bir çizgi çizemedi. Ama, benzer merkezci gelenekten gelen Fransa gibi bir ülkenin verdiği örnek de gösteriyor ki, merkezi yönetimin elindeki yetkileri planlı ve akılcı biçimde merkezi yönetimin bölgesel kuruluşlara ya da daha alttaki yerel yönetimlere devretmekle hem yerel yönetimleri geliştirmek, hem de ulusal bütünlüğü demokrasi içinde sürdürmek mümkündür.

Ülke çapındaki yeniden yapılanmanın, ana çizgileriyle, bölge-ilçe modeline indirgenmiş olması, bölge planlamasını ve bölge planlarıyla ulusal plan arasındaki bağlantılar konusunu yeniden gündemi getirmektedir. Gerçekten, ilçenin kırsal kesimle ilçe ve belde belediyelerini bütünleştiren canlı bir yerel yönetim birimi durumuna getirilmesi ancak bir bölge planı çerçevesinde yapıldığı zaman anlam kazanabilecek bir iştir. Yoksa, böyle bir adımın

sonucunda gereksiz bir ufalanmaya ve yerel kaynakları çarçur eden, yahut kamu toprağı üzerinde rant paylaşma mekanizması olmaktan öteye geçmeyen bir yapılanmaya gidilmiş olacaktır.

Israrla vurgulanması gereken nokta şudur: Model ülkenin her yanında aynı ölçütlere ve esaslara göre uygulanacağı ve bölge planları da ulusal planla bağlantılı olarak yapılacağı için, böyle bir adım bölgecilik eğilimlerini güçlendirmek gibi bir tehlike de taşımayacaktır.

ONUNCU İLKE: Ekonomiyi yatırımcılığa ve üretime yöneltmek.

Türkiye ekonomisinin bugünkü durumunu belirleyen bellibaşlı iki özellik var: Ağır bir iç ve dış borç yükünün oluşmuş olması ve rant gelirlerinin inanılmaz boyutlara varması.

1999 için öngörülen iç ve dış borç faiz ödemesi 8 katrilyon 970 trilyon liradır. Bunun 8 katrilyon 200 trilyon lirası iç borç faizi, 770 trilyonu da dış borç faizi. İç borç faizlerinin dış borç faizlerine oranla çok fazla gözükmesi, iç borçlanmadaki vadelerin kısa olmasından kaynaklanıyor. Yoksa, dış borç stoku iç borç stokunun neredeyse üç misli: 35,7 milyar dolarlık, yani yaklaşık 10 katrilyon 500 trilyon liralık iç borç stokuna karşı 1998 sonunda 98 milyar dolara, yani 29 katrilyon 400 trilyon liraya erişen bir dış borç stoku var. Rakamlara 1999 boyunca alınacak ve bir kısmı da aynı yıl içinde ödenecek yeni borçlar da eklenirse, toplam borç yükünün ne kadar ağırlaştığı kolayca anlaşılır. Yapılan hesaplar, genç ihtiyar, çoluk çocuk her Türk vatandaşına 600 milyon liralık bir borç yükü düştüğünü ve ulusca her gün ortalama 71 trilyon lira borç ödemekte olduğumuzu gösteriyor.

Bu durumun ÷lkedeki siyasal iktidar yapısıyla ilişkisi çok açık: Büyük kar gelirleri elde eden ve taşınmaz ya da taşınır servetleri sayesinde rant gelirleri yüksek olan toplum kesimlerine dayalı iktidarlar bu kesimleri yeterince vergilendiremediler. Faiz kazançları gibi aslında kolay vergilendirilebilir gelirler uzun süre hiç vergilendirilmeden kaldı; vergilendirildiğinde de oranlar pek yüksek tutulmadı. Taşınmaz mallar üzerindeki emlak vergisi türünden vergilerde de, özellikle aşırı bina ve arsa rantlarını önlemeye yönelik ağır bir vergilendirmeye gidilmedi.

Bu nedenlerle, yıllar boyu, kamu giderleri için gerekli geliri sağlama yükü, büyük ölçüde, vergilerin ücretlerden ve maaşlardan peşin kesilerek ödendiği işçi ve memur kesiminin omuzlarına yıkıldı. Varlıksız vatandaşlara göreceli olarak daha çok yük getiren dolaylı vergiler, yani tekel ürünlerinden veya taşıtlardan, herkesin tükettiği ve kullandığı herşeyden kazanç farkı gözetmeksizin alınan vergiler ise sürekli arttırıldı. Öyle ki, dolaylı vergilerin toplam vergi geliri içindeki payı 1990'da yüzde 47 iken, bu pay, 1999 gelir tahminlerine göre, şimdi yüzde 59'a çıkmış oluyor.

Alınmakta olan vergiler kamu giderlerini karşılamaya yetmeyince, yüksek kazanç ve rant geliri sahiplerinin vergi yükünü arttıramayan iktidarların başvurdukları çare, içten ve dıştan borç bulmak olmuştur. Çabuk ve kolay borç bulmak için de, vadeyi kısa, faizi yüksek tutmaktan daha etkili yol yoktur.

Toplam iç ve dış borç yükündeki yükselişin en basit açıklaması bu.

Varlıklı toplum kesimleri açısından bakınca, zahmetsiz ve rizikosuz kazanmanın en basit yolu da, kamu giderleri için para bulmak zorunda olan devlete borç vermek oluyor.

Demek ki, ücretle ve maaşla çalışan kesim devlete vergi verip karşılığında yarım yamalak kamu hizmeti alırken, kar ve rant geliri sahipleri devlete vergiden daha çok borç vermekte, karşılığında da hem faiz geliri kazanıp hem de anaparalarını geri alabilmekteler. Zaten pek muhtaç olmadıkları kamu hizmetlerinin eksik görülmekte oluşu ise, sosyal düzeyleri ve gelir durumları yüksek olduğu için, onları pek ilgilendirmez: Devlet hastaneleri kötüyse, özel hastaneye gidebilirler; resmi okullar yetersizse çocuklarını özel okullara gönderebilirler!

İşin tuhaf yanı, devletin milyonlarca vatandaştan topladığı vergi gelirinin yüzde 66'sını, yani üçte ikisini birkaç banka ve kişiden aldığı borçların faiz ödemelerine ayırmak zorunda kalışıdır. Bunun anlamı da şu: Demek ki, milyonlarca insan sabahdan akşama kadar çalışıp birkaç bin kişiye faiz ödemiş olmaktadır!

Bu acayip mekanizmanın ekonomi üzerindeki genel etkisi, kamusal ve özel yatırımların azalmasıdır. Devlet, gelirlerinin çoğunu borç ve faiz ödemeye ayırdığı için, yeterli yatırım yapamamakta; özel kesim ise, devletin borç bulmak üzere çıkardığı kağıtlara para yatırarak kolay gelir elde edip zahmetli ve rizikolu yatırımlardan uzak durmaktadır. Rağbet, genellikle, geniş istihdam olanakları yaratmayan, yeni teknoloji getirmeyen, kısa vadeli ve sık yatırımlaradır.

Vergi reformu olarak bilinen son düzenlemeler, kayıt dışı kazançları kayıt altına alma biçimindeki asıl amaç dışında, bu mekanizmaya köklü bir değişiklik getirmiş sayılamaz. Emlak vergilerinde rayiç bedele dayalı beyan zorunluluğunun getirilmesi, bireysel tek vergi numarası yönteminin kabul edilmesi, vergi kayıplarını önleyecek yeni önlemlerin alınması elbet olumlu adımlardır. Ama, faiz gelirleri başta olmak üzere, rant gelirleri yine de yeterin-

ce yüksek vergilendirmeye tabi tutulmadı ve yüksek gelir grupları üzerindeki vergi yükü büyük ölçüde artmadı. Kısacası, dolaylı vergiler dışında, gelir ve kurumlar vergileri henüz kamu giderlerini sağlıklı biçimde karşılayacak düzeye gelmiş sayılamaz.

Kısacası, işin sosyal politikaya ilişkin yönü, yani kamu gelirlerinin yükünü az kazananlardan çok kazananlara aktarılması henüz başarılmış değildir. Sonuç, tarım ve sanayi sektörlerinin payı gerilerken hizmet sektörünün payı artan, bu sektör içinde de finans alemine ve devlet güvencesi altındaki özel bankacılığa ağırlık kazandıran bir ekonomik düzenin ortaya çıkmasıdır. Bu düzende, çalışma ve üretim yoluyla değil, parayla veya tahvil, bono gibi kağıtlarla oynayarak yahut repo gibi kısa vadeli ve yüksek faizli borç verme yolları kullanılarak kazanç sağlanır. Birikimlerin banka sisteminde ve faiz getirici çeşitli kazanç yollarında tutulması yerine yatırımlara aktarılmasına elverişli ciddi bir sermaye piyasasının oluşturulması menkul kıymetlerborsasıyla mümkün olabilirdi; ancak, o borsa da, böyle bir çarpık sistem içinde asıl işlevinden uzaklaşmakta, devlet tahvil ve bonoların etkisiyle kolay faiz gelirlerine yönelen bir ortamın tutsağı olmaktadır.

Bu çarpık düzen böyle sürüp gidemez. Kısır döngü bazı noktalardan kırılmalıdır.

Burada asıl çare bekleyen sorun, borçlanmanın bir toplum hastalığı olarak büyümüş olmasıdır. Turgut Özal’la birlikte gelen yüksek enflasyonlu düzen, yalnız kamu borçlanmasını artırmakla kalmadı, herkesi borçla yaşamaya itti. Çünkü, Demirel’le başlayıp Özal’la iyice yerleşen “Borç yiğidinkamçısıdır” felsefesi, borçlanmayı “karlı ve iyi bir şey” gibi gösterdi. Böylece, herkese musallat olan ve kimsenin kurtulamadığı hastalık topluma kalıcı bir ferahlık getirmeden yaygınlaştı. Türkiye’de, artık, ekonomi denin-

ce ancak iki şey konuşulmakta: borç ve enflasyon.

Emeğe saygılı bir devrimci cumhuriyet, emeğe böylesine saygısız bir kazanç düzenini değiştirmek için kesin ve köktenci ilkelerle işe başlamak zorundadır. Ancak, ilkellerdeki bu kesinlik ve köktencilik, korunması gereken insanları ezmeden uygulanmalıdır. Düzeltmelerdeki özverilerin toplumdaki hangi kesimlere yükleneceği bu bakımdan önemli.

Örneğin, ağır borç ve faiz yükü sarmalından kurtulmanın yolu, irili ufaklı bütün tasarruf sahiplerini hep birden tedirgin etmek değildir. Bunun yerine, devlet tahvillerinin başlıca alıcısı durumundaki bankacılık kesimiyle masaya oturup kamu borçlarının ödenmesini küçük birikimlere zarar vermeyecek biçimde zamana yayan bir konsolidasyona veya yumuşatılmış bir moratoryuma bağlamanın çareleri aranabilir. Bu, şimdiye kadar devlete yüksek faizle borç verme düzeninin gerçek kazançlısı olan bankalara, başka birtakım telafi yolları karşılığında, kabul ettirilmesi mümkün bir çözümdür. Böyle bir tutumun son yıllarda ölçüsüz biçimde çoğalmış olan küçük bankaları sıkıntıya sokması ve dolayısıyla banka sayısını azaltması kaçınılmazdır. Bu düzenleme sırasında, devletçe güvence altına alınmış tasarrufların ödenmesi, ancak bu ödemeleri karşılayabilmek için banka varlıklarına kasalar boşaltılmadan önce elkonması gerekecektir. İçi boşaltılmış bankaları kamulaştırmak kadar yanlış bir tutum olamaz.

Aynı yol, bir ölçüde, dış borçlar için de denenmelidir. Ekonomileri kısır bir durgunluk dönemine girmiş toplumların dürüst borçlu rolünü sonuna kadar oynamaları her zaman en akıllıca tutum olmuyor. Borçlarını santimi santimine tam zamanında ödeyenler, eğer ekonomileri hastalıklı duruma gelmişse, borç ödemek için de olsa yeni kredibulmaktazorlanıyorlar. Borç verenler, herşeyden ön-

ce, ekonomilerin sağlıklı olup olmadığına bakarlar. Bu bakımdan, ekonomisi yavaş yavaş sağlıklı bir duruma sürüklenen Türkiye, dış alacaklılarının karşısına böyle bir erteleme istemiyle çıktığında pek de haksız sayılmaz. Özellikle, şimdiye kadarki borçlarını dürüstçe ödemiş, hatta geçmişteki Osmanlı borçlarını bile kuruşu kuruşuna üstlenmiş bir ülke olarak.

Köktenci çareler arasında, faiz hadlerini, ücretleri ve fiyatları bir süre için dondurmak gibi yapay ve uygulanması zor önlemler yerine, bir defaya özgü bir servet vergisine gitmek de düşünülmelidir.

Yalnız, şunu unutmamak gerek: Önemli olan, çarpık ekonomik düzeni doğrultacak kesin ve köktenci çözümlerin hepsini, birkaçını, hatta bunlardan herhangi birini uygulayabilme azmine sahip bir siyasal iktidarın yaratılmasıdır. Hiçbir olağanüstü önlem, emeğe ve sosyal adalete saygılı bir cumhuriyet iktidarının uygulayacağı "az kazandıktan az, çok kazandıktan çok" diye özetlenebilecek doğrudurüst bir vergilendirme politikasından daha etkili olamaz. Hele bu politika, kamu yönetiminde verimsizliği ve savurganlığı önleyen, özellikle yeni teknoloji üretmeye yönelik yatırımcılığı teşvik eden, kamusal ve özel girişimciliği bu amaçla seferber eden ve yeni beceriler edinmeyi böyle bir büyümenin asıl dinamosu sayan politikalarla da desteklenirse.

ONBİRİNCİ İLKE: Karma ekonomi modelini çağdaşlaştırmak.

Devrimci cumhuriyetçilik son yıllarda unutilan, daha doğrusu unutturulan karma ekonomi modelini çağdaşlaştırıp bugüne taşımak zorundadır. Çünkü, son çeyrek yüzyıl boyunca Türkiye’de ve gelişen ülkelerin çoğunda ya-

şanan deneyimler bu modele dönüşün gereğini ortaya koymuş durumda. Küba ve Çin dışındaki marksist sistemlerin çökmüş olması, serbest piyasa modelinin dünyanın her yanında başarılı olacağı ve hızlı büyüme sağlayacağı anlamına gelmiyor. Tam tersine, artık iyice anlaşılmıştır ki, hızlı ve sağlıklı büyüme için sihirli tek bir model yoktur. Her ülkenin kendi durumuna uygun modeli bulup bilinçli biçimde uygulayarak kalkınması pekala mümkündür.

Bu gerçek, Soğuk Savaş sonrasında evrensel bir doğruymuş gibi dünyaya kabul ettirilmek istenen küreselleşme ortamında da geçerli. Özelleştirme, kuralsızlaştırma, ekonomik korumacılıktan vazgeçme gibi reçetelerin, bunları dünyaya salık veren ülkelerde tam olarak uygulanmadığı, onların pekala kendi ekonomilerini yönlendirici devlet müdahalelerine başvurdıkları, ulusal sanayilerini, toplumun çıkarlarını ve kendi çevrelerini koruyan kurallar koyup uygulamaktan geri kalmadıkları açıkça ortaya çıkmıştır. Söz konusu reçetelerin başka ülkelerdeki ekonomik çıkarları serbestçe kollayabilmek için önerildiği bellidir.

Bu alandaki yeni kavram bombardımanlarına direnebilen, kendi gelişmelerine uygun olarak kamusal ve özel kesimleri bir arada tutmaya yönelik planlı karma ekonomi modelini sürdürebilen Hindistan ve Çin gibi ülkelerin elde ettikleri başarılar da ortada.

Buna karşılık, ``Asya kaplanları`` diye yıllardır göklere çıkarılan ülkelerin ne durumlara düştükleri biliniyor. Dıştan bol para girişine dayalı bir serbest piyasa ekonomisiyle sağlıklı büyüme sağladıkları söylenen bu ülkelerdeki modelin ne kadar kırılgan olduğu son Uzakdoğu bunalımıyla anlaşılmış oldu. Ulusal sermaye birikimini seferber etmeden yabancı parasıyla kurulan ekonomik düzenler, ``sürdürülebilir`` bir kalkınmayı ayakta tutmakta başarılı olamıyorlar. Çabuk gelen dış sermaye, en hafif sarsın-

tı üzerine geldiği kadar çabuk kaçıyor. Böyle bir sermayenin kurduğu sanayi, yeni teknoloji üretmeyip dış patentlerle ``fason`` imalata ve çabuk kazanca yöneliyor; ama, dış sermaye kaçınca, yirmi-otuz yıl süren göz kamaştırıcı bir parlaklığın yerini hızla ulusal çöküntü ve toplumsal kargaşa alabiliyor. Aynı model, Latin Amerika'nın Meksika, Venezuela ve Brezilya gibi ülkelerinde sosyal dengesizlikleri daha da arttıran bir etki yaratıyor.

Bu tür kırılğan ekonomilerde dikkati çeken olay, ekonomiyi yönlendirip denetleyebilecek kamusal kurum ve kuruluşların zayıflatılmış, hatta yokedilmiş olmasıdır. Devletler yabancı reçetelerin etkisiyle bunları ellerinden çıkardıkları ya da kapattıkları için, bunalımlarla başetmekte güçlük çekiyorlar. Bunalımlı Uzakdoğu ülkelerinin yanıbaşındaki Hindistan, özel girişimcilikle birlikte güçlü ekonomik kamu kuruluşlarına da sahip olma sayesinde bunalımdan pek etkilenmediği halde, aynı nitelikteki ekonomik kurumların hemen hepsini elden çıkarmış olan çok uzaktaki bir Brezilya bunalımının etkisini yakından ve derinden duymuştur.

Bu noktada, Türkiye'deki karma ekonomi deneyiminin 1929 dünya bunalımı sonrasında, o durgunluk ve çöküntü ortamının koşullarına karşın sağlıklı bir ulusal kalkınmaya yönelmek düşüncesinden doğduğunu anımsamak gerekir. Karma ekonomi, yalnız 1930'larda değil, İkinci dünya Savaşı sonrasında da, 1970'lerin sonuna kadar toplumun çeşitli kesimlerince ortaklaşa kabul edilen bir model oldu. Kısa adlarıyla ``KİT`` denen kamu iktisadi teşebbüsleri, özel kesime sağladıkları ucuz girdilerle, yeni bir sermaye sınıfının oluşmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamış, işletmecilik ve yönetmecilik bakımından birer okul görevi görmüş, uzun vadeli ve pahalı yatırım projeleriyle özel kesime öncülük etmiştir.

KİT'lerin ekonomide oynamış oldukları bu rol, küreselleşme dönemindeki özelleştirme furyasını Türkiye'de başka ülkelere göre çok daha tartışmalı duruma getirmiş, ekonomiyi dayalı olduğu esas temelden yoksun kalma tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır. Uluslararası ve uluslararası ötesi büyük sermayenin uzantısı durumunda olan yerli tekeliler kamu kuruluşlarının özelleştirilmesini ve kamu işletmeciliğinin sona erdirilmesini savunurken, kendi bindikleri dalı kestiklerinin, ekonomiye kamusal güvence ve ucuz girdi sağlayan bir altyapıyı yoketmeye doğru gittiklerinin farkında olmadılar. Dünyayı saran özelleştirme rüzgarlarının etkisinde kalmış politikacılar ise bir yandan KİT'leri partizanca kayırmaların arpalıkları olarak kullanırken, bir yandan da bunların sermaye arttırma ve teknoloji yenileme gereksinmelerini bilinçli biçimde savsakladılar, kuruluşları çürümeye ve çöküşe terkettiler. Bu durumlar, sanki KİT'lerin birer kamu kuruluşu olmalarından kaynaklanmış kusurlarmış gibi halka yansıtılmış, insanlar "ya ekonomiye yük olan bir sisteme katlanma, ya da çoğu zaman yağmaya ve peşmeşe dönüşen hukuka aykırı satışlara razı olma" ikilemiyle karşı karşıya bırakılmışlardır.

Siyasal kadrolar açısından bakıldığında, özelleştirme politikası, kamusal olan herşeyi kötü ve verimsiz sayan ideolojik yanından da öteye, bütçe açıklarını ve borç ödemelerini karşılamaya yönelik bir gelir kaynağı sayılmıştır.

Oysa, KİT'ler konusunda asıl dikkat edilmesi ve özenle korunması gereken özellik, bunların ekonomiyi yönlendirme, hatta sosyal gelişmeyi hızlandırma bakımından önemli birer araç oluşlarıdır. Bu bakımdan, kusurları düzeltilerek, kamu girişimciliğine inanmış yöneticiler eliyle özerk ve verimli biçimde çalıştırılmaları hızlı ekonomik kalkınma yoluyla toplumu değiştirmek amacını güdecek

devrimci bir cumhuriyet için vazgeçilmez amaçlardan biridir.

Bu açıdan bakınca, şimdiye kadarki özelleştirme girişimlerinden çoğunun hukuk duvarlarına çarparak gerçekleşmemiş olması, yanıltıcı propagandalarla inandırılmak istendiği gibi üzüntüyle karşılanacak bir ulusal başarısızlık değil, tam tersine sevinç vermesi gereken bir olaydır. Türkiye, bu sayede, ekonomisini kamunun çıkarlarına göre yönlendirmek ve denetlemek için gerekli araçların çoğunu henüz elinde tutabilen bir ülke. Bunun değerini bilmek ve özelleştirme çabalarına artık kesinlikle son verip KİT'leri kısa zamanda düzelterek en verimli biçimde işletmek gerekiyor. Çünkü, KİT'lerin elden çıkarılması, bazı politikacılarca söylendiği gibi ekonomiye ferahlama ve rekabet, topluma da refah getirmeyecek. Aksine, ekonomik ve toplumsal ilişkiler piyasaların egemenliğine ve firmaların kar amaçlarına terk edilmiş olacak, özel ellere geçen kuruluşlarda taşeronlaştırma, sendikasıztırma, sigortasıztırma girişimleri görülecek, işsizlik artacaktır.

Bunlar, varsayımlardan kaynaklanan temelsiz vehimler değil, Türkiye'deki özelleştirme uygulamalarında somut olarak yaşanan gerçeklerdir.

Ayrıca, Süt Endüstrisi Kurumu ile Et ve Balık Kurumu gibi hayvancılığa dayalı kamu işletmelerini satmanın, Zirai Donatım Kurumu gibi tarım için büyük önem taşıyan kamu kuruluşlarını küçültmenin sanayi dünyası dışındaki üretici köylülüğü de büyük sermaye çevrelerinin acımasızlığına terkettiği bilinmektedir. Orman Ürünleri Sanayii İşletmeleri'nin, basit çabalarla düzeltilmeleri mümkünken, satılması ve sonuçta birer birer kapatılması ise, yalnız ormanköylülerini ve tek sanayi tesisi olarak bu fabrikalara sahip olan küçük kasaba insanlarını işsiz ve umutsuz bırakmakla kalmamış, ormanları rasyonel işletme ve

kullanma olanağını da kamunun elinden almıştır. Devrimci cumhuriyet, başka birçok konuda olduğu gibi, doğal kaynakların hem akılcı biçimde muhafaza edilmesi, hem de bunlara dayalı üretimlerin verimli olması yollarını bulmak zorundadır.

Öte yandan, uzun vadeli, maliyeti ve rizikosu yüksek, ileri ve pahalı teknoloji içeren yatırımların ancak kamu girişimciliğiyle başarılabileceğini de unutmamak gerekir. Bu açıdan, KİT'lerin geçmişte teknoloji aktarma ve yöneticilik konularında birer okul işlevi gördüklerini anımsayarak şu da söylenebilir: Çağdaş ekonomi bilimi, hızlı büyümenin yalnız sermaye birikimine ve maddi teknik donanım edinmeye bağlı olmadığını, bilgi ve yeni beceriler edinmenin gelişme politikalarında bunlardan çok daha fazla ağırlık taşıdığını ortaya koyuyor. Alışılmışın ötesinde yeni ve değişik mal üretimi, ucuz ve çok mal üretiminden daha önemli. Yalnız kar amaçlı bir özel girişimciliğin bu yeni beceri edinimini tek başına sağlaması beklenemez. Gerktiğinde belli alanlar için düşük kar düzeyini, hatta zararı göze alabilen kamu girişimciliğinin topluma yeni beceriler kazandırabilmek bakımından geçmiş dönemlerdeki okul işlevine benzer bir işlev yüklenmesi daha kolaydır.

Bütün bunlar, ideolojik tartışmaların ötesinde, ülkenin ulusal ve toplumsal gerçekleri açısından, kamusal ve özel girişimcilik modellerini birlikte değerlendirmeyi gerekli kılan konular sayılmalıdır. Böyle yapıldığı zaman görülecektir ki, iyi düzenlenmiş ve her iki yanı belirli kuralara bağlanmış bir karma ekonomi düzeni, bu toplumun gereklerinden doğan ve uyumlu biçimde geliştirilerek karşılıklı etkilenmeler ve yarışmalar yoluyla en yüksek verimlilik derecesine çıkartılması gereken bir düzendir.

Karma ekonomi düzeninin, hem küreselleşmeyle dünya ekonomisine getirilen rekabet ortamını, hem de hız-

lı ve sağlıklı gelişme için zorunlu olan stratejik planlama ilkesini gözönünde bulundurarak düşünülmesi gerekir. KİT'lerin özel kesimle aynı verimlilik ölçütlerine göre işletilmesi, çalışanlarının ve özellikle yöneticilerinin özel kesimle başabaş yarışabilecek bir ücret rejiminden yararlan- dırılması ve dünyaya açık rekabet ortamına dayanabilecek standartlarla yönetilmesi şarttır. Özel kesimin de, KİT'le- re düşük bedelle ele geçirilebilecek kelepir mal gözüyle bakmaktan vazgeçip kendi yatırımlarını yapmaya ağırlık vermesi karma ekonomi düzeninin yaratıcılığını arttıracak- tır. Bir kamu işletmesinin özelleştirilerek satılması, eko- nomiye yeni katkı getirmeyen, üretim biriminin bir kesim- den alınıp öbür kesime aktarılmasından ibaret basit bir mülkiyet değişimi demek. Asıl katkı, kamusal kesimdeki üretici unsurun yanına özel kesimde başka bir üretici var- lık ekleyerek gerçekleşir.

Böylesine yaklaşımlarla çağdaşlaştırılmış yeni bir karma ekonomi düzeni, yirmi-otuz yıl öncesinin durum- larına nostaljik bir dönüş değil, tam tersine toplumun bu- gün karşılaştığı ve yarın karşılaşılabileceği sorunlara akılcı çözümler üretmenin parçası olarak devrimci bir atılım sa- yılmalıdır.

ONİKİNCİ İLKE: Kamunun ekonomik gücüyle bireyi özgürleştirmek.

Özgürlük, soyut bir kavram değil.

Yalnız düşünce özgürlüğü olarak alındığında bile öy- le sayılmaz. İyi düşünmek, düşüncenin bütün unsurla- rına sahip olmakla, bilgiyle, eğitimle mümkün. Bir adım daha ileri gidip düşünce özgürlüğünün gerçek göstergesi sayılan düşünceyi açıklama özgürlüğüne gelindiğinde, öz- gürlüğün somut temelleri daha iyi belirmeye başlar: İnsan

düşündüğünü açıklayabilmek ve başkalarına duyurabilmek için birtakım olanaklardan yararlanmak zorunda. Gazeteler, dergiler, radyolar, televizyonlar bunun için önemli. Çağdaş dünyada, aynı şey, sanat yapıtları ortaya koyma ve bunlara erişmeyi kolaylaştırma bakımından, başka biçimlerde de olsa, yine geçerli.

Özgürlüğün anlam çerçevesini genişlettikçe, somut olanaklarla özgürlük arasındaki bağlantı daha da açık olarak ortaya çıkıyor. Klasik örnek, anayasalardaki seyahat özgürlüğüdür. Bu özgürlükten yararlanma bakımından varlıkla varlıksızın durumları aynı mı?

Demek ki insanın, derviş yaratılıştta olmadıkça ya da tam tersine, paraya, maddi varlığa tutsak durumuna düşmedikçe, elindeki olanakları çoğaltarak özgürleştğini söylemek, yüzde yüz doğru değildir ama, çok da yanlış sayılmaz. Çalışıp kazanan kadın çalışmayıp başkasının kazancıyla geçinene göre daha özgür sayılmaz mı? Özgürlük, insanın kendi koşullarını değiştirebilmesiyle sıkı sıkıya bağlı bir kavram. Özgürleşme, budur.

Aynı şey, toplumlar için de doğru: Zengin uluslar, her türlü özgürlükten daha çok yararlanır durumda değiller mi?

Toplumların ekonomik ve sosyal koşullarını değiştirerek bireyleri daha özgür duruma getirmenin adı da, özgürleştirmedir. Özgürleştirme sabah akşam özgürlük sözü ederek gerçekleşmediği gibi, ekonomik ve sosyal koşulların rastgele değişmesiyle de olmaz. Hatta, dengesiz, başıboş değişmelerde toplumun bazı kesimlerini daha özgür kıllarken, başka kesimlerini yoksulluğa, cahilliğe, çaresizliğe tutsak etmek tehlikesi de vardır. Bilinçli, planlı, dengeli kalkınma modellerinin önemi burada ortaya çıkıyor. Öte yandan, böyle düşününce, Türkiye'nin 1960'lar ve 70'lerdeki planlama deneyimlerinde sosyal ve kültürel boyutun

bir ölçüde ihmal edilişindeki yanlışlık şimdi daha iyi gözüküyor mu?

Ne var ki, buradaki tehlike de, ekonomik ve sosyal koşulları değiştirmeyi amaçlayan devletin bireyi ezecek ölçüde aşırı güçlenmesi, hatta özgürlük düşmanlarınca yönetilir duruma düşmesidir. Tarih, sağdan sola çeşitli rejimlerin bu alandaki örnekleriyle dolu. Cumhuriyet Türkiye'sinde bile ekonomik olanakların büyük ölçüde devlet elinde toplanmasıyla iktidardakilerden farklı düşünen insanların, yalnız geçim sıkıntısına değil, düşünce kısıntısına da düşebilecekleri çok söylenmedi mi?

Devrimci cumhuriyet uygulamalarının, çok değişik bir bakış açısıyla, tam tersine bir yöne çevrilmesi gerekecektir: Bir yandan hızlı ve dengeli ekonomik gelişmede etkili birer kaldıraç olarak KİT'leri kullanıp toplum koşullarını olumlu yönde değiştirirken, bir yandan da kamunun elindeki ekonomik gücü bireylerin özgürleştirilmesi amacıyla kullanmak.

Bunun için, dar anlamda, KİT'lerin geçmişte kendi yörelerinde giriştikleri kültürel etkinliklere benzer çabaların tekrarlanması yetmeyecektir. Kültür bakanlığının ve ona bağlı kamusal kuruluşların alışılmış çalışmaları da.

Bunlardan öteye, devrimci cumhuriyetin Türkiye'de son yıllar boyunca ortaya çıkan bir olumsuz gelişmeye parmak basıp yeni çabalarla onu dengelemesi gerekiyor: Bir özgürlük patlaması olarak sunulan, ama aslında özgürlük kavramına değişik ve acayip boyutlar ekleyip bazı temel boyutlarını da kırpan medyatik gelişmenin karşısına daha doğru bir özgürleştirme süreci çıkarmak.

Medyadaki gelişmenin, siyasal güçleri denetleme yolsuzlukları ortaya çıkarma, sosyal sorunlardan bir kısmının tartışmaya açma bakımından katkı sağladığı kesin. Ama, aynı gelişmenin, insanları gerçek anlamda özgürleştirme

konusunda, her türlü çıkar ilişkisinden arındırılmış biçimde ve tam anlamıyla olumlu bir etkisi olduğu aynı kesinlikle söylenebilir mi? Programlardan çoğunun ufuk genişletici bir nitelik taşımadığı belli. Bazısının, özgürleştirme şöyle dursun, küreselleşmeyle gelen ve her zaman halk yığınlarının çıkarlarına uygun olmayan çarpık değerleri aşlamak ya da belirli çevrelerin görüş açısını yaymak bakımından özgürleştirmenin tam tersine bir etki yarattıkları söylenemez mi?

Basının, radyoların, televizyonların özgürlüklerini kısmak elbet söz konusu değildir. Ama, onların yararlandıkları özel ekonomik güce karşı kamunun ekonomik gücünü kullanan kamusal sanat ve kültür kuruluşlarını çoğaltmak mümkün değil midir? Onların resmi propagandayı tekrarlayan kul kurumlar olmalarını önleyecek biçimde özerkliklerini arttırarak, sayılarını çoğaltarak,

kısacası kamunun elindeki yaygın eğitim olanaklarını kullanıp bu alanda oluşmuş ters egemenlikleri yıkarak.

ONÜÇÜNCÜ İLKE: Nitelikli ve parasız eğitimi temel amaç saymak.

Özde bir uygarlık projesi olan cumhuriyet, bu niteliği dolayısıyla aynı zamanda bir gençlik rejimidir de. Mustafa Kemal'in 1927'deki Nutuk'ta belirttiği gibi, cumhuriyetin en önemli dayanaklarından biri ve asıl güvencesi gençliktir.

Olanakların en dar olduğu bir dönemde bile gençlerin iyi yetişmesine büyük önem verildi: Kız-erkek ayırımı gözetmeksizin ilköğretimin hemen zorunlu ve herkes için parasız hale getirilmesi, Köy Enstitüleri'nin kurulması, her meslek alanında çeşitli burslarla yurt içi ve yurt dışı öğrenim olanaklarının sağlanması, parasız yatılı sistemin yaygınlaştırılması, öğretmen yetiştirme çabalarının yoğun-

laştırılması, öğretmenliğe kazandırılan saygınlık, törenlerde ve kutlamalarda gençlere gösterilen içten sevgi.

Çeşitli yanlışlarla çürüyüşe doğru sürüklenen bir cumhuriyet gerçek bir dirilişe geçmek için, eğitim ve gençlik konusunu bütün siyasal boyutlarıyla büyütmek zorundadır. Altmışbeş milyonluk ve çoğunluğu genç bir nüfus, iyi eğitilirse büyük bir güç ve servet kaynağıdır. Ama, eğitimsiz ve dolayısıyla niteliksiz kalırsa, bir dert yumağı olur. Bu bakımdan, büyük halk yığınlarının çocuklarına yönelik olarak bütünüyle parasız ve herşeyiyle nitelikli bir eğitim seferberliği ilan etmeden Türkiye'nin parlak geleceğinden söz etmek yanıltır, saflıktır, belki de içtenliksizlik ve büyük bir aldatmacadır. Hiç vakit geçirmeden, büyük iç ve dış borç yükü de dahil, her türlü sıkıntıya karşın yapılabilen kamu harcamalarının büyük bölümü, başka alanlarda ciddi ihmallere yol açmayacak akıllıca bir planlamayla eğitime akıtılmalıdır.

En başta yapılacak iş, ulusal eğitimi doğrudürüst aşamalara bölmek ve her aşamanın amacını açıkça belirlemektir.

1973'tenberi sürüncemede kalan sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretimin tam olarak uygulamaya geçirilmesi elbet önemli bir adımdır. Ama, yetmez. Temel eğitimin kız-erkek herkes için yine zorunlu olarak en kısa zamanda on yıla çıkarılması ve her gencin onaltı-onyedi yaşına kadar bilinçli yurttaş olarak yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

Ondan sonrası, üniversitelere geçiş basamağı olarak klasik liseler ile meslek okulları biçiminde ikiye ayrılmalıdır.

Elektrikçilik, motorculuk gibi çeşitli mesleklere ilk elden eleman yetiştirmek meslek okullarının işidir. Meslek okullarını bitirenlerin turizm, teknikerlik, yüksek hem-

şirelik ve sağlık memurluğu gibi çeşitli alanlara ara elemanı yetiştiren iki ya da üç yıllık yüksek meslek okullarına girebilmeleri sağlanmalıdır.

Böyle bir sistemin tam bir katılığa dönüşmemesi ve sosyal hareketliliğe engel olmaması için yan geçişler de düşünülebilir. Üniversitelere girmek için klasik lise eğitimi gereklidir; ama, meslek okullarını bitirenlerden isteyenler de lise bitirme sınavlarına girip başarmak koşuluyla üniversite sistemine geçebilirler. Yalnız, din hizmetleri için meslek okulu olan ve din adamlığına hazırlık niteliği taşıyan imam-hatip liselerinin yüksek öğretimdeki devamı, dünyadaki yaygın uygulamayla tutarlı olarak, ancak Yüksek İslam Enstitüleri olabilir.

Önemli olan, bütün bu eğitim düzeni için, nitelikli ve sağlam donanımlı öğretmenlerin yetiştirilmesidir. Bunun üniversitelerde, ama rastgele her üniversitede değil, düzeyleri ayrıca belirlenecek büyük merkezlerin üniversitelerinde yapılması ve böylece çağdaş yaşama dönük cumhuriyetçi bir öğretmen ordusunun yeniden oluşturulması zorunludur.

Sistemi zorunlu ilköğretimin başlangıcından çeşitli yüksek öğretim kurumlarının son sınıflarına, hatta lisansüstü programlarına kadar, düşük miktarda simgesel harçlar dışında, bütünüyle parasız kılmak temel ilkedir. Yüksek öğrenimin büyük ölçüde paralı sisteme dönüştürülmesi ve sosyal durumu elverişli olmayanların burs sisteminde yararlandırılması gibi dolambaçlı yollar, hem doğrudürüst uygulanması güç, hem de kamu hizmetlerinin genelliği ilkesine aykırı düşen çözümlerdir. Temel kamu hizmeti olan eğitimin kamu gelirleriyle sağlanması esastır. Bu çeşit yarım çözümler, Türkiye'nin temel sorunlarından biri olan adaletli ve doğrudürüst vergilendirme sorununa köktenci çözümlerin getirilmesini de önlüyor. Tam anla-

mıyla etkili bir vergi sisteminin kurulmasına yan çizip ``Parası olan okusun; olmayana burs veririz!'' demek olmaz.

Bütünöyle parasız bir eğitim sisteminin kurulması, ister istemez, vakıflara ``yüksek öğretim kurumları kurma'' izni veren Anayasa hükmünden gedikten yararlanarak mantar gibi biten paralı üniversiteler konusunu da gündeme getirecektir. Herşeyden önce, bu hükmün ``tam teşekküllü'' üniversiteler kurmayı değil, belirli alanlarda ``yüksek öğretim kurumları'na, örneğin özel sanat ve meslek okulları ile teknoloji enstitülerinin açılmasını mümkün kıldığı düşünülmelidir. Gerçekçi ve yararlı olan da budur.

Nitelikli ve parasız eğitim seferberliği çerçevesinde kamusal üniversitelerin kapasitesi ve düzeyi yükseldikçe, vakıf üniversitelerine duyulan gereksinimin ve o yoldaki eğilimin azalması beklenebilir. Ancak, daha başlangıç aşamasında, ``Her öğrenci başına yapılan özel masrafa eşit kamu katkısı'' diye özetlenebilecek olan katkı sisteminin durdurulması ve katkının kamusal üniversitelere aktarılması gerekecektir. Tabii, kazanç amacıyla değil de, hayır işi olarak bu çeşit üniversite kurduklarını söyleyenlerin böyle bir hayır işini kamusal eğitim sistemine bağışta bulunarak yerine getirmeleri her zaman mümkündür. Devrimci cumhuriyet, ilke olarak, eğitimi her aşamasında mutlaka parasız görülmesi gereken bir kamu hizmeti saymalıdır; toplumda sosyal adalete aykırı farklılaşmaların hem sonucu, hem de başlangıç noktalarından biri olmaya aday bir vakıf üniversiteleri sisteminin sürüp gitmesine seyirci kalmaz.

ONDÖRDÜNCÜ İLKE: Sağlık hizmetinin ticarete dönüşmesini önlemek.

Eğitim alanında paralı yüksek öğrenime doğru beliren eğilimden de sakıncalı olan bir başka gidiş, sağlık hizmetinin ticarileşmesidir.

Daha doğrusu, bu en temel kamu hizmetini gereğince yerine getirmekte aciz kalan iktidarlarca ``sağlık bakımının ticarileştirilmesi'' ve ``Parası olan okusun!'' der gibi, sağlık sigortasından yoksun bir ülkede ``Parası olmayan doğrudürüst tedavi görmesin!'' anlayışına sürükleniş.

İlk bakışta, bu gidişin başlangıçları pek tehlikeli görülmeylebilirdi. Zor ve uzun bir eğitim sonunda elde edilen doktorluğun haklı olarak bir yüksek kazanç mesleği sayıldığı, özel hastanelerin, hatta eskidenberi misyoner kökenli yabancı sağlık kuruluşlarının bulunduğu, kamu hastanelerinde çalışan doktorların özel muayenehane açabildiği, eczacılığın hep yalnızca bir ticaret kolu olarak görüldüğü bir ülkede, sağlığın mutlak bir kamu hizmeti alanı olarak tanımlanmadığı bilinmekteydi. Daha doğrusu, bu kamu hizmetinin bir ölçüde ticarileşmesi halkın gözünde kaçınılmazdı ve doğaldı. Bütün nüfusa parasız olarak azçok sağlık bakımı sağlayan bir temel kamu hizmeti bulunduktan sonra, insanlar daha iyi bakım, daha yetenekli doktor, daha pahalı ilaç için herşeyi yapmaya hazırdı.

Şimdiki gidişin tehlikeli yanı da işte tam bu noktadadır: ``Bırakalım, parası olan daha iyi sağlık hizmeti alsın!'' anlayışıyla devletten de teşvik gören bu gidiş, ``bütün nüfusa parasız olarak azçok sağlık bakımı sağlamak'' amacıyla kurulmaya çalışılan kamusal sistemi, daha henüz kuruluşu tamamlanmadan, bugünkü halinden de kötüye gitmeye, geriletmeye ve büsbütün ortadan kaldırmaya yönelmiştir. Yaklaşık onbeş-yirmi yıldır izlenen politikalar, sağlık alanını tam bir pazara dönüştürmek üzeredir: Yalnız çeşitli boyda ve nitelikte özel hastaneleriyle değil, özel klinikleriyle, özel laboratuvarlarıyla, yüksek teknolojiyi tanı ve tedavi merkezleriyle. İstanbul'da, şimdiden, özel hastane sayısı kamu hastaneleri sayısını geçmiş durumda.

Rizikolu ve donanım bakımından masraflı sayılan bu alana giriş için başlangıçta gösterilen çekingenlik yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Çünkü, artık devletin gösterdiği kolaylıklar, teşvikler, hatta desteklemeler söz konusu. Kendi iç işlerinin birçoğunu taşeronlaştırmış olan devlet ve belediye hastaneleri ile Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu gibi kuruluşlar bu özel sağlık girişimciliğiyle hizmet ilişkisi içindedirler. Kamunun sağlık kurumlarına daha fazla ödenek ayırıp teknik donanımı iyileştirmek, çalışanları daha iyi ödüllendirmek yerine tahlil, tanı ve bakım hizmetlerini özel kuruluşlara yaptırmak kolay ve kestirme bir yol olarak benimsenmekte, bu yüzden de başlangıçtaki hizmet ilişkileri zaman zaman kişisel çıkar ortaklıklarına dönüşmektedir. Sonuçlar, sağlık için herşeyi vermeye ve yapmaya hazır bir halk için yıkımdır: Gereksiz yere aldırılan ilaçlar, yaptırılan tahliller ve bazan pahalı manyetik rezonans tanıları.

Daha önemli olanı, kamu hastanelerinden, hatta üniversitelerin tıp fakültelerinden özel sağlık kesimine doğru gitgide artan personel kaymasıdır. İlk önceleri yarım zamanlı çalışma yöntemleriyle ve iki yanlı bağılılıklarla geçici çözümlere bağlanan bu kaymalar zamanla kamu kurumlarını zayıflatan etkenlerden biri olma tehlikesini taşıyor.

Özel sağlık kurumlarının lehine söylenen boşluk doldurma, iyi örnek olma, kamunun yükünü hafifletme gibi özelliklerin bütün bu sakıncaları dengelemeye yetip yetmediği tartışmalıdır. Tam tersine, o kesimdeki büyüme gitgide sağlığın temel bir kamu hizmeti olduğunu sorumlulara unutturmakta, kendi çevrelerindeki kolaylığı ve rahatlamayı genel bir izlenim olarak algılamalarına ve büyük halk yığınlarının sıkıntılarını gözardı etmelerine yolaçmaktadır.

Durumun düzeltilmesi için kamusal sağlık hizmetlerine ayrılan bütçe paylarının arttırılması, işverenlerce ödenen sigorta primlerinin yükseltilmesi, sağlık personeli ücret ve maaşlarının en az özel kesim düzeyine yükseltilmesi, rasyonel hastane işletmeciliğinin geliştirilmesi gibi aşıkâr önlemler dışında, asıl gerekli olan temel bir zihniyet değişikliğidir: Hasta vatandaşı ``müşteri`` gibi görmekten vazgeçip sağlık hizmetini temel kamu hizmetlerinden biri saymak ve istisnasız bütün vatandaşların bu hizmetten yararlanma hakkına sahip olduğunu kabul ederek herşeyi bu ilkenin ışığında yeniden düzenlemek.

ONBEŞİNCİ İLKE: Bütün ulusu sosyal güvenliğe kavuşturmak.

Türkiye'deki sosyal güvenlik sistemi hem eksik, hem de bölük pörçük. Hatta, çalışan nüfusun bile bütününe kapsayan bir sistemin bulunduğu söylenemez. Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur, hatta bazı banka ve işletmelerin kendi bünyelerinde kurdukları ``sandık``lar yoluyla sağlanan sosyal güvenlik düzenleri var; ama yine de, özellikle kırsal kesimde hastalık, kaza, sakatlık, yaşlılık, ölüm gibi rizikolara karşı her türlü güvenceden yoksun büyük bir nüfus yaşıyor. Kentlerde düzensiz, kaçak ya da örtülü formüllerle çalıştırılan insanlar da ayrı.

Genel bir sağlık sigortası bulunmadığı gibi, işsizlik sigortası da yok. Değişik çalışma statüleri sonrasında sağlanan emeklilik ödemelerinin yetersizliği belli. Devlet, yıllar boyu, işçi emeklilerine ek olarak verilen ve SSK'nın aylık ödemelerinde üçte bir ağırlığı olan ``sosyal yardım zammı``nı ayrı bir prim olarak özel işverenlere ödettirmeyi bile başaramadı; bu yardımın aslında işçi emekli maaşıyla birleştirilmesi ve onun bir parçası olması gerekirken bu

da yapılamadığı için, böyle bir yükümlülüğün altına yalnızca KİT'ler girmiş oldu.

Bu kadar güvencesiz ya da zayıf güvenceli bir toplum olamaz.

Ancak mevcut sosyal güvenlik kurumlarının sıkıntıları ve yetersizlikleri, köklü ve ilk bakışta belki hoş olmayacak bazı önlemler almadan genel bir sosyal güvenlik sistemine doğru adım atılamayacağını da ortaya koyuyor.

Emekli Sandığı, genel ve katma bütçeli dairelerle özel idareler, belediyeler, ticaret ve sanayi borsalarında çalışanlarla parlamento üyelerini malullük, yaşlılık, ölüm ve sağlık bakımlarından güvence altına almakta ve bu kişilere bağımlı olanlarla birlikte yaklaşık 10 milyon kişiyi kapsamına almakta. Bunların aşağı yukarı iki milyonu çalışıyor, bir milyonu emekli, yedi milyonu da bağımlı. Emeklilik yaşı işçilere göre biraz daha yüksek tutulduğu için, Sandık şimdilik cari işlemlerde açık vermiyor.

Ama, işçi statüsünde çalışanları ve ailelerini kapsayan Sosyal Sigortalar Kurumu'nda durum farklı. Bir defa, sigorta primleri doğrudürüst toplanamıyor. Sonra, işçi emekliliği çok genç yaşlarda başlayabiliyor. Yapılan hesaplara göre, bu durumda yaklaşık çalışan iki işçi bir emekliyi desteklemiş olmakta. Oysa, sistemin sağlam kalabilmesi için genel olarak kabul edilen oran, bire 5 ya da 6'dır; yani bir emekliye karşılık 5 yahut 6 çalışandan prim alınması gerekmekte. Yalnız bu etken bile, tek başına, SSK'nun her yıl artan ölçüde büyük açıklar vermesine yol açıyor. Yönetimdeki ve varlıkların değerlendirilmesindeki aksamlar da ayrı.

Esnaf ve sanatkarlarla bağımsız çalışan kişileri kapsayan Bağ-Kur ise, çok daha sorunlu: üyelerinin ancak pek küçük bir bölümü prim ödeyebiliyor.

Bu durumda, kurumların iç yönetimlerinde yapılacak düzeltmeler yanında, özellikle işçi statüsündeki sigortalılar açısından emeklilik yaşlarının yükseltilmesi yoluna gitmek başvurulabilecek yollardan ancak biridir. Emekliliğe sayılacak gün sayısının arttırılması için prim tahsilatının arttırılması, bunun sağlanması için de işçilerin sendikali olmalarının zorunlu sayılması ve işe girmede sendikali olmanın şart koşulması gerekiyor.

Bütün sosyal güvenlik sistemleri için düşünülebilecek başka bir köklü çare, biri zorunlu, öbürü de isteğe bağlı olmak üzere iki sigorta mekanizması kurmaktır. Zorunlu kısım, ücretli ve maaşlılar ile işverenlerinden zorunlu olarak alınan kesinti ve primlerden oluşup sağlanan güvenceleri asgari düzeyde karşılayacaktır; isteğe bağlı olan ise, sigortalıların gönüllü olarak razı oldukları birikimle daha yüksek düzeyde güvenceler getirecektir. Böyle bir kamusal sistemin ayrıca teşvik edilecek özel sağlık ve yaşam sigortalarıyla desteklenmesi pekala mümkündür.

Önemli olan, bu çeşit çözümler yoluyla, başlangıçta düşük güvencelerle de olsa, sosyal güvenlik düzenini ilke olarak bütün topluma yayabilmek ve sigortalı yaşam alışkanlığını yaygınlaştırmaktır. Bir kısmı güvenceli, bir kısmı güvencesiz toplum düzeni, sağlıklı bir düzen değildir.

ONALTINCI İLKE: Polise ve adalete güveni arttırmak.

İnsanların toplumlarına ve devletlerine bağlılık derecesi, özde, kendilerini güvenli hissedip hissetmediklerine ve haklarının hakça korunacağından emin olup olmadıklarına göre değişir. Toplum yaşamında vatandaşlar için en büyük sarsıntı, devletlerinin kendi güvenliklerini sağ-

layamadığını ve adalet mekanizmasının güvenilir olmaktan çıktığını görmektir.

Türkiye'nin iç güvenlik sistemi, çeşitli olaylardaki söylentiler, özel bağlantı kuşkuları ve faili meçhul cinayetler yüzünden son zamanlara gelinceye kadar önemli sayılabilecek bir saygınlık aşınması geçirdi. Bunun giderilmesi ve güvensizlik uyandıran izlenimlerin silinmesi elbet belli bir zaman alacaktır. Bu bakımdan, mafya şebekelerinin çözülmesi türünden son başarılar elbet önemlidir; ancak, faili bilinmeyen cinayetlerin çözülmesi gibi henüz başaramamış görevler de var. Bunların dışında, iç güvenlik sisteminin güçlendirilmesi bakımından, atanma ve yükselme yöntemlerine ilişkin köklü düzenlemelerin yapılması da olumlu bir rol oynayabilir. Örneğin, Silahlı Kuvvetler'in personel rejiminde uygulanan bazı yöntemlerin poliste de denenmesi güven duygusunun yerleşmesini kolaylaştıracaktır. Özellikle yüksek kademeler için yapılacak değerlendirmelerde nesnel ölçütlere göre puanlamalara gidilmesi, atama ve yükselmelerin siyasal mercilerden gelecek etkilere göre değil, Askeri Şura'dakine benzer biçimde kurul kararlarıyla yapılması gibi.

Ayrıca, mesleğe girişte titiz seçim, hizmet içinde nitelikli eğitim, hakça ödüllendirme sistemi türünden etkenlerin hem polisteki morali, hem de toplum gözündeki saygınlığı yüksek tutacağını unutmamak gerekir.

Adalet mekanizması bakımından Anayasa'yla sağlanmış olan yargı bağımsızlığının ve yargıç güvencesinin siyasal partizanlık açısından yeterli kurallar getirmiş olduğu söylenebilirse de, o konuda da yapılması gerekenler bitmiş değildir. Örneğin, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na Adalet Bakanı'nın başkanlık etmesini ve bakanlık müsteşarının tabii üye sayılmasını, yedi kişilik Kurul'da her ikisinin de oy sahibi olmasını öngören bir düzenleme, yar-

gı bağımsızlığını zedeleyici nitelikte bir hüküm olarak hâlâ Anayasa'da duruyor.

Ama, bu gibi yasal düzenleme konularından daha çok, Türkiye'deki adalet mekanizmasının güvenilirliğini asıl sarsan kusur, partizanlıkla, kirli bağlantıyla, yolsuzlukla hiç ilişkili olmayan bir özellikten ileri geliyor: yargı sürecinin yavaşlığı. Bunun giderilmesi, yargılama usullerinde yapılacak ayarlamalarla birlikte, genel eğitim düzeyine, hukuk öğretimine, nitelikli yargıç ve savcılarının yetiştirilmesine, iş yüküne, personel ödeneklerine ve maddi koşullara bağlı. Sorunların çetin olması, elbet çözümlerin geciktirilmesini gerektirecek bir neden olamaz. Çünkü, adaletin güven vericiliğinden kaybetmeden mümkün olduğunca çabuk tecelli etmesi, hakkın doğrudan doğruya kişilerce yerine getirilmesi eğilimlerini azaltacak, vatandaşların cumhuriyete bağlılıklarını arttıracaktır. Güçlü devlet, herşeyden önce, adaleti vatandaşlarına güven veren devlet demektir.

ONYEDİNCİ İLKE: Ulusal çıkarları korurken uluslararası saygınlığı artırmak.

Çok açık ve kesin bir gerçek: Ekonomisi sağlam olmayan, yüksek enflasyon ve ağır borç yükü altında ezilen, iç güvenliğini ve siyasal istikrarını sağlayamamış bir ülkenin, ne kadar yetenekli diplomasi kadrosu olursa olsun, dış politikasını tam başarıyla yürütebilmesi mümkün değildir. Hele kendi olanaklarını aşan dış politika hedefleri peşinde koşmaya ya da resmî açıklamalarla öyle bir izlenim vermeye başlamışsa, başarısızlığın gülünçlüğe dönüşmesi kaçınılmazlaşır.

Hayal kırıklıklarının artması da.

“Adriyatik’ten Çin Seddi’ne” sözleriyle yaratılan havanın ülke saygınlığına ne denli zarar verdiğini anımsat-

maya gerek var mı? Bunun gibi, Orta Asya ilişkilerinin bilgisizce abartılması, hem o bölgenin ülkelerinde, hem de Türk halkında derin hayal kırıklıkları yaratmadı mı? Şimdi de, şişirilmiş rakamlar ve abartılmış büyüme izdüşümleriyle, yirmi yıl sonrasının Türkiye'sini ``küresel devlet" diye nitelendirmek, aynı küçük düşürücü sonuçlara kendi kendini mahkum etmek değil midir?

Hayallerin yer almadığı ve ulusal çıkarların ağır bastığı dış politika dünyasında gerçekçi ve ölçülü olmaktan başka çare yoktur. En azından, amaçların olanakları aşmaması gerekir.

Ama, yine de dış ilişkilerin bir boyutu var ki, Türkiye gibi bir ülke o boyut için olanaklarını sonuna kadar zorlamak ve ilk bakışta ölçüsüz sayılabilecek özverilere katlanmak gereğini duymalıdır: ulusal savunma. Türkiye'nin askeri giderlere ve donanımına harcadığı paranın başka alanlara göre çok fazla olduğu içte ve dışta çeşitli vesilelerle söylenegeldi. Hatta, bunu bir saldırganlık hazırlığı olarak algılayanlar da var. Oysa, Soğuk Savaş boyunca olduğu gibi sonrasında da, Türkiye'nin jeopolitik durumu ve bazı komşularıyla olan sorunları bu tutumu zorunlu kılmaktadır. Örneğin, Ege'yi bir Yunan gölü ve Kıbrıs'ı bir Elen adası yapma yönündeki niyetler karşısında o alanlara egemen olabilecek teknolojik donanımına sahip bir kuvvet üstünlüğü oluşturmaktan başka çare var mıdır?

Önemli olan, bu çeşit olağanüstü sorunların ülke ekonomisine yüklediği ağır yükü, yine bu sorunlara ilişkin olarak başka konularda atılacak olumlu adımlarla telafi etmek, daha doğrusu o ağır yükün üstlenilmesini haklı gösterecek işleri mutlaka yapmaktır. Bu bakımdan, karasularının 6 mil ötesine genişletilmesi yoluyla Ege'nin Yunan gölü olmasına karşı çıkan bir Türkiye, bu tutumunun haklılığına hem kendisini, hem de dünyayı inandırmak için, o

denizi tepe tepe kullanıyor olmak, en azından o iddiayla ortaya çıkmak zorunda değil midir? Ege adaları arasında Yunan gemileri vızır vızır gelip giderken, İstanbul'dan İzmir'e bile yolcu vapuru işletemeyen, ağır yükleri liman kentleri arasında da kamyonlarla taşıyan, sırtı denize dönük yaşayan Türkiye, Ege için giriştiği askeri hazırlığın ve masrafın hakkını vermiyor demektir.

Kıbrıs'ta kolordu bulundurmanın da aslında ülkeyi ekonomik etkinliğe itmesi gereken bir yönü yok mudur? Türk nüfusu koruma gereği yahut adanın stratejik önemi ne olursa olsun, şimdiki durumdan çok farklı biçimde, ora ekonomisini açık veren ve para yutan bir yer olmaktan çıkarıp hem kendi halkına refah sağlayan, hem de Türkiye'ye katkı sağlayan bir yer durumuna yükseltmek gerekmez miydi?

Aynı açıdan bakıldığında, ağır bir askeri masraf yükü altına girmek ve donanımını sürekli olarak pahalı silahlarla güçlendirmek zorunda kalan Türkiye'nin, yarım yüzyıldan fazla sürüp giden bu zorunluluk dolayısıyla bugün erişebildiğinden çok daha yüksek bir savunma sanayii düzeyine erişmiş olmalı değil miydi?

Ekonomik ve sosyal durumlarla dış politika arasındaki ilişkiler daha geniş bir perspektiften incelendiğinde, Türkiye gibi bir ülkenin Avrupa Birliği'ne olabildiğince çabuk tam üye olmak için nasıl olup da bu kadar çok heyecanlandığını ve o amaca gidiş uğruna Gümrük Birliği'nde niçin bunca ödün verdiğini anlamak güçtür. Normal olarak, ulusal gelişmesini tamamlamak bakımından daha uzunca bir süre stratejik planlama yapmaya muhtaç bir ülkenin serbest piyasa ekonomisine dayanan ve İtalya örneğinde görüldüğü gibi bölgesel planlamaya izin vermeyeceği belli olan bir bütünleşme hareketine kısa zamanda girme hevesine kapılmaması gerekirdi. Kapılmış olması,

hayallerin ve akılcı olmayan saplantıların bir ülkeyi hangi belirsiz ufuklara sürükleyebileceğini gösteren bir örnektir.

Bereket, tam üyelik hikayesi şimdilik kapanmış ya da, en azından çıkmaz ayın son çarşambasına kalmıştır. Bunu bir felaket olarak değil, bir bakıma hayırlı bir gelişme olarak görmek gerek. Gümrük Birliği'ne bazı rötuşlar getirebilmek koşuluyla, Türkiye bu sayede ekonomik ve sosyal gelişmesini kendi yöntemleriyle belirli bir aşamaya getirmek, kendi kendisine çekidüzen vermek ve gerektiğinde Avrupa Birliği içinde güçlü bir ülke olarak yer almaya hazırlanmak fırsatını ya da olanağını bulacaktır.

Bununla birlikte, Avrupa'nın başka kurumlarından, örneğin Avrupa Konseyi'nin insan haklarını devletler-üstü bir denetim sistemi içinde tutmayı amaçlayan mekanizmalarından kopmamak, ``evrensel değerlere bağlı kalma`` ilkesinin gereklerinden biridir. Türk devriminin başlangıçtanberi kendi iradesiyle belirlediği temel tercihlerinden de biri olan bu ilkeyi aynı zamanda bir dış gözetim ve denetimin değerlendirmesi altında tutmak, hem kendi ölçütlerimizden geçerliliğini sağlama açısından yararlı, hem de dış görüntüyü düzeltme bakımından gerekli bir yoldur. Aynı zamanda, böyle bir denetimin gerçek evrenselliğini sağlamak ve Kıbrıs ya da Güneydoğu'yla ilgili bazı kararlarda olduğu gibi tarafsızlıktan uzak siyasal amaçlara yönelmesini önlemek de bu tercihin doğal gereklerinden biri olmalıdır.

Kuzey'deki büyük komşu Rusya Federasyonu'yla ilişkileri de, aynı açıdan, yani Türkiye'nin kendi ekonomik ve sosyal gelişmesine getirebileceği katkı açısından değerlendirmek gerekiyor. Birçok bakımdan iyi pazar olabilecek böylesine büyük bir ülkeyle verimli ve dürüst komşuluk ilişkisi içinde olmak Türk ekonomisinin dışsattım ve özel-

likle dış yatırım açılımları için çok önemli. Ayrıca, Orta Asya cumhuriyetleriyle kurulacak ekonomik yakınlıkların, Moskova'ya rağmen ya da onun çıkarlarını hiçe sayarak sürdürülmesi de yanlış olur. Tam tersine, bu alanda güç de olsa kurulması gerekli bir yakınlık, Türkiye'nin Orta Asya politikasını hep bağlı kalması gereken gerçekçilik ölçüleri içinde tutacaktır. Bu gerçekçilik, doğalgaz ve petrol nakil sistemlerini birlikte oluşturmak bakımından da gözönünde bulundurulmak zorunda. Kafkasya ve Orta Asya politikalarının, Rusya Federasyonu'yla çatışarak değil, anlaşıp uzlaşarak sürdürülmesi, hem barışçılığın, hem de ulusal çıkarları en iyi korumanın bir gereği.

Ancak, bu birlikteliğin ve uyumlu çalışma zorunluluğunun Türkiye'yi kendi planlı gelişme ilkelerinden uzaklaştırıp tutarsız ve çelişkili projelere sürüklememesi gerekir. Örneğin, Bakü-Ceyhan boru hattı konusundaki tasarımlar kesinleşmeden Samsun-Yumurtalık projesinde Rusya Federasyonu'yla uzlaşmış olması, hem öbür hat yönündeki çabaları zayıflatmakta, hem de Boğazlar yoluyla yapılan petrol taşımacılığına çok ekonomik sayılabilecek bir seçenek getirmiş olmamaktadır.

Ortadoğu'ya yönelik politikaları da aynı gerçekçi temellere oturtmadan olmaz. Türkiye, Arap alemiyle ilişkilerini, geçmişteki kopukluklara ve dünya görüşlerindeki farklılıklara karşın, bugünkü düzeyin çok üstüne çıkarmak zorunda. Ama, burada da, ölçüsüz hayallere kapılmadan, en yakın komşularla yapılabilecekleri yapmaya öncelik verilmelidir. Elbet yüksek teknoloji aşamasına doğru ilerlemeyi amaçlayan bir Türkiye'nin, gerek savunma sanayiiinde, gerekse tarımın çağdaşlaştırılmasında İsrail'le işbirliği içinde olmasından daha doğal bir şey olamaz. Bunun, başta Suriye ve Irak olmak üzere Arap dünyasında uyandırabileceği kuşkuları yenmenin en akıllıca ve yapıcı yo-

lu da, yine bu ülkelerle ilişkilere yepyeni bir sıcaklık getirmektedir.

Suriye bu bakımdan iyi bir örnek olabilir. Güneydoğu teröründeki korumacılık rolünü sona erdirmiş bir ülkeyle, bu gelişmeden yararlanarak, özel önlemlerle kolaylaştırılmış bir ticaret ilişkisine girmek kaçırılmaması gereken bir fırsattır. Böyle bir yaklaşım, ``Hatay sorunu'' denen konuyu Suriye açısından gerçekçilik temeline oturtmak ve Fırat sularının düzenlenmesinde teknik açıdan sağlam verilere dayandırılmış sonuçlara varmak bakımından da önemlidir.

Irak'la ilişkilerin Körfez'e ve Saddam rejimine yönelik Amerikan politikalarının ipoteğinden kurtarılması gerekiyor. Bu politikaların yanlışlığını ve sonuç vermezliğini Washington'a anlatmak, yarım yüzyıl boyunca Amerika Birleşik Devletleri'nin en güvenilir müttefiklerinden biri olmuş bir Türkiye için hem hak, hem de ödevdir. Bu yapıldığı zaman görülecektir ki, Bağdat'la Ankara arasında dürüst ve içtenlikli ilişkilerin kurulması, hem Batı dünyasının Irak konusunda duyduğu endişeleri gidermeye hizmet edecek, hem de Türkiye'nin önemli sorunlarını çözmeye büyük ölçüde yardımcı olacaktır.

Bu sorunların başında Güneydoğu sorunu geliyor. Bağdat'la sıcak ilişki kurmuş bir Türkiye, o sorunun çözümü için geliştireceği devrimci cumhuriyetçilik çözümlerini Irak yönetimiyle paylaşmak zorundadır. Geçmişte sınırın iki yanındaki Kürt nüfus bakımından zaman zaman karşılıklı güvenlik önlemleri için kurulabilmiş olan işbirliğini bu kez barışçı ve insancıl çözümlerin iki tarafın sistemlerine oturtma konusunda yenilemek mümkündür. Irak'ın soruna yerel ve kültürel özerklik, hatta federatif yapılanma yoluyla çözüm bulması, Türkiye'nin kendi cumhuriyetçilik anlayışı içinde vatandaşlıkta etnik ayrımcılık

gözetmeyen eşitlikçi ve demokratik çözüme bağlı kalmasına engel değildir.

Irak'la ilişkileri geliştirmenin ticari ve giderek ekonomik boyutları daha az önemli sayılmaz. Irak'ın petrol zenginliği ile GAP projesinin tarım ve sanayi alanlarında yarattığı potansiyel neredeyse ideal bir tamamlayıcılık taşıyor.

Aynı düşünceler, Washington yönetiminin uzun süredir İran'a uygulamakta olduğu ekonomik ambargonun Türk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri bakımından da geçerli. Bu ülkeyle Türkiye arasında yüzyıllardır alttan alta süren bir bölge rekabetinin bulunduğu inkar edilemez. Ancak bu rekabetin, özellikle ekonomiler arasındaki tamamlayıcılıktan yararlanarak verimli bir işbirliğine dönüştürülmesi de zor değil.

Önemli olan, bölgeye ilişkin başka konularda olduğu gibi bu konuda da Türkiye'nin kendi çıkarlarına büyük devlet politikaları yüzünden verilen zararları, bu politikalaradaki yanlışları ve değişim gereklerini Batı dünyasına gereken ağırlık ve kararlılıkla anlatabilmesidir. Belki de Türk dış politikasının genel olarak en kritik zayıflığı da bu noktadadır. Yalnız Ortadoğu konusunda değil, Ege ve Kıbrıs konularında da kendisini gösteren bir zayıflık.

İttifak ilişkisi içinde bulunduğu büyük devletlerin Türkiye'ye komşu ülkeler bakımından başka bağlılıkları veya sorunları bulunabilir. Ama, bu bağlılık ve sorunlar dolayısıyla Türkiye'nin yaşamsal önem taşıyan kendi davalarından ödün vermeye zorlanır duruma düşürülmesi asla katlanılacak bir sonuç olamaz.

Bu çeşit zorlamalara verilebilecek en iyi yanıt, zorlamalar yoluyla erişilmek istenen durumların Türkiye Cumhuriyeti'nce kuruluştanberi amaçlanan ulusal devlet hedeflerine ne kadar ters düştüğünü anlatmak olmalıdır.

Kuzey Irak politikalarının devrimci cumhuriyetçe benimsenen bütünlükçü ulus anlayışıyla çelişmesi, komşulara uygulanan ambargoların Türk ekonomisini sanayi ürünleri dışsatımına dayandırma çabalarıyla çelişmesi, Ege’de yapılmak istenenlerin yalnız Lausanne dengelerini bozmakla kalmayıp Türkiye’nin denizci ülke olma girişimlerine set çekmesi gibi.

Her yerde ve her zaman vurgulamak gerekir ki, hiçbir büyük devletin uluslararası politika hesapları başka bir devletin yaşamsal çıkarlarına ve hedeflerine zarar vermek üzerine kurulamaz. Öte yandan, ulusunun bu nitelikteki çıkarlarını hesaba almayan ve bunları bilinçli biçimde savunmak için gür ses çıkarmayan bir devlet de, ne yaparsa yapsın, uluslararası arenada saygı görmez.

Kendi halkından da.

ONSEKİZİNCİ İLKE: Demokrasiyi yıkmadan devleti düzeltmek.

“Devleti yeniden yapılandırma” sözü, eskidenberi pek sık edilen sözlerdendir. Çoğu zaman bununla kastedilen, siyasal sistemin yeniden biçimlendirilmesi ve genellikle de parlamenter sistemden başkanlık yahut yarı-başkanlık sistemine geçilmesidir.

Oysa, bu konuda bile söylenebilecek olanlar çok basittir: Parlamenter sistem şimdiye kadar doğrudürüst ve kendi kurallarına tam uyularak uygulanmamıştır ki, şimdi değiştirilmesinden ve başka bir sisteme geçişten haklı olarak söz edilebilsin.

Hele başkanlık sisteminden sözedildiğinde hemen akla gelmesi gereken nokta, bu toplumda yüzyıllarca sürmüş olan padişahlık geleneği ve bunun neredeyse genlere işlemiş olan etkileridir. Üstelik, çok daha sınırlı yetkilerle

devlet başkanlığı yapmış olan cumhurbaşkanları zamanında yaşanan otoriterce uygulamaların, Atatürk ve bir ölçüde İsmet İnönü dönemleri dışında, pek parlak olmadığı anımsanırsa, güçlü yetkilerle donatılmış, ama otoriter eğilimli çapsız bir devlet başkanlığının bu toplumdaki sonuçlarını tahmin etmek hiç de zor değildir. Üstelik, başkanlık ve yarı-başkanlık sistemleri yasama-yürütme diyaloguna ve parlamentonun eleştiri yetkilerine yeni sınırlamalar da getirecektir. Bu sınırlamalar yüzünden, demokrasi deneyimi pek de uzun olmayan bir ülkenin kurumsallaşmış bir otoriter rejime kayması hiç de küçümsenecek bir olasılık sayılmaz. Bunun bir de niteliksiz bir devlet başkanınca sürdürülür duruma gelmesi ise, dehşet verici bir ulusal felaket olur.

Yarı-başkanlık sisteminin 1958'denberi uygulandığı Fransa'da bile, bu nedenlerle sistemin parlamenter sisteme doğru dönüşe geçmesi gereğinden sözediliyor. Cumhurbaşkanı'nın görev süresinde kısaltmaya gidilmesi, fesih yetkisinin yanlış kullanıldığı durumlarda devlet başkanının konumunu da etkileyecek birtakım yaptırımların getirilmesi gibi değişiklik öneriler var.

Türkiye'de, tartışmalı ve rizikolu sistem değişikliklerine gitmeden önce, başka konularda olduğu gibi, bu konuda da mevcut sistemin asıl aksayan yönlerine eğilip onları değiştirmek, özde, sanılabileceğinden çok daha ``devrimci'' bir yaklaşım olacaktır. Devrimcilik, ille de birşeyleri olur olmaz nedenlerle yalan yanlış değiştirmek olmadığına ve değişim ``Neyi nasıl neye doğru değiştirmek?'' diye sorulmadan tek başına bir erdem sayılamıyacağına göre, gerçekten değiştirilmesi ve düzeltilmesi gereken noktaları doğru seçmek devrimcilikle çatışmayan bir davranış ilkesidir.

Bu açıdan bakınca, şimdiki sistemde asıl değiştiril-

mesi gerekenler, seçim yasalarıyla partilerin iç işleyiş mekanizmaları oluyor. Bunlar, doğrudan doğruya devlet yapısına ilişkin anayasa hükümlerinden de önemli; çünkü o hükümlerle kurulmuş yapının doğrudürüst işletilmesi, seçim ve parti mekanizmalarıyla doğrudan doğruya ilişkili olan nitelikli liderlik konusuna bağlıdır. Türkiye’de son yılların devlet yaşamı bakımından en çok dikkat çeken ve giderilmesi de aynı ölçüde zor olan kusurlar, eksiklikler ve boşluklar bu alandadır.

ONDOKUZUNCU İLKE: Demokrasiyi yeni baştan tanımlamak.

Türkiye’deki demokrasinin zaman zaman kesintiye uğraması, basit nedenlere dayandırılarak açıklanabilecek bir olay değil. Hele, bu kesintilerin genellikle büyük çoğunluk tarafından çoğu zaman ``gerekli, haklı ve yerinde’’ bulunduğu düşünülürse.

Demek ki, köklü ve işin özüne inen açıklamalara gereksinme var. Ülkenin insanları herhalde demokrasiden birşeyler bekliyorlar ve beklediklerini bulamayınca da kesintiye uğramasını doğal karşılıyorlar. Ne bekliyorlar acaba?

Demokrasi, rastgele ve olur olmaz koşullarda ortaya çıkmış bir yönetim biçimi değil. Belirli gelişmelerin, ekonomide, sosyal yaşamda belirli düzeye erişmenin yarattığı bir yönetim tarzı. Daha doğrusu, bu gelişme oldukça demokrasi de gelişmiş, kök salmış, yerleşmiş. Türkiye de, bu genel çizginin dışında düşünülemez. Aşağı yukarı ikiyüz yıldır yaşanan gelişmeler, eninde sonunda demokratik yönetim gereğini ortaya çıkarmış. Ekonomik ve sosyal gelişme tamamlanmadıkça, demokrasi de tamamlanmıyor.

Bu ilişki, ekonomik ve sosyal gelişmenin olumsuz sonuçlara yönelip niteliksizliği, gayrıciddiliği, bilgisizliği, talanı, vurgunu öne çıkardığı durumlarda açıkça görülüyor. Hatta, demokratik gelişme tersine dönerek bütün bu olumsuzlukları aracı olmaya başlıyor.

Çünkü uygarca gelişmelerin ürünü olan demokrasi, uygarlığın gerektirdiği ciddiyeti, bilgili davranışı, disiplini gerektirir. Toplumun nitelikli unsurlarını benimsemeyen, dışlayan, yokeden bir rejimi insanların büyük çoğunluğu da beğenmiyor. Belki de, yönetimlerin ciddiyetten uzaklaştığı, beceriksizliğe, bilgisizliğe, talana, vurguna saptığı durumlarda kesintilerin büyük çoğunlukça hoş karşılanıyor olması da halktaki böyle bir sezginin, demokrasi konusunda farkına varılmadan oluşmuş bir temel düşüncenin sonucudur.

Zaten, demokrasinin zaman zaman ülkeyi ``yönetemez'' duruma düşmesi de, bazılarınca sanıldığı gibi devlet sistemindeki kuruluş hatalarından değil, sistemin işleyişindeki ciddiyet, bilgi ve disiplin eksikliğinden kaynaklanıyor.

Elbette, zaman zaman kesintileri hoş karşılayan bu ``büyük çoğunluk'', demokrasi simsarlarını, niteliksiz ve beceriksiz siyasal kadrolarla oy sahibi yığınlar arasında aracılık edenleri, o insanları küçük çıkarlarla aldatıp sandığa sürükleyenleri kapsamıyor. Bu araçlar, kesintileri, kendilerinin ve yaşatmaya çalıştıkları demokrasinin niteliksizliğiyle değil, başkalarının demokrasi düşmanlığıyla açıklamaya devam edeceklerdir.

O halde, kesintiler istenmiyorsa, demokrasinin bir keyfilik, kuralsızlık, niteliksizlik rejimi olmadığını herkeşe anlatmak gerekiyor. En önce de, demokrasiden yararlanarak toplumu yönetmeye soyunanlara.

Demokrasinin bu anlamda yeniden tanımlanması ve

bunun doğruyuzaten sezmiş olan insanlara daha açıkça anlatılması kolay iş değildir. Çünkü, bozuk siyasi düzende oluşmuş halkaları kırmayı, partilerin ve sözde liderlerin çevresindeki çemberleri aşıp halk yığınlarına doğrudan doğruya erişmeyi gerektiriyor. Anayasa'nın deyiimiyle ``demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları" sayılan partiler, ne yazık ki, aynı zamanda siyasi yaşamı ve devleti yozlaştırmanın, halk yığınlarınca istenmeyen niteliksizliklere sürüklemenin de araçları olabiliyorlar. Böyle olduğu içindir ki, devleti düzeltme işine siyasi partileri düzeltmekle başlamak gerekir.

***YİRMİNCİ İLKE: Partilemeyi
``ortak aklın örgütlenmesi" olarak görmek.***

Cumhuriyetin ryşten dirilişe geçirilmesi bir iktidar sorundur; partiler de, demokratik sistemlerde iktidara gelmenin en önemli araçları. Bu bakımdan, demok-rasiyi ryşten kurtarıp diriltmek isteyenleri, şimdiki yozlaşmaya bulaşmamış olanları, yanılıcı politika kadrolarıyla halk yığınları arasında aracılık etmeye hiç soyunmamış kadın-erkek bilinçli insanları bir siyasi partinin bütünlüğü içinde yanyana getirip seferber etmek gerekiyor. Özellikle de gençleri, kız-erkek, siyasi yaşam dinamizm ve yeni yaklaşımlar getirecek herkesi.

Hiçbir ulus, bütün çocuklarını kendi yazgısı ve geleceğiyle bütünleştirmeden büyük ulus olamayacağı gibi, bir toplumu büyük ulus yapma iddiası taşıyan hiçbir siyasi girişim de böyle bir bütünleşmeye yönelmeden büyüyemez.

Böyle olunca, cumhuriyeti diriltmek isteyen bir girişimin, lider ve onun dar çevresi peşinden sürüklenen bilinçsiz bir örgütlenme biçimini değil, geniş yığınların için-

den süzülen ortak aklı örgütleyip işlevsel duruma getirmeye yönelik bir biçimi benimsemesi kendiliğinden ortaya çıkan bir zorunluluktur. Bunun sağlanması, Türkiye'deki partilerde şimdiye kadar denenmemiş iki aşamalı bir üyelik yapısını gerektiriyor: Yaygın üyelikler ile yoğun ya da aktif üyelikler.

Bir siyasal akıma yakınlık duyup sempatiyle bakan, ancak yaşam tarzları, çalışma koşulları ve zamansızlıkları dolayısıyla etkin üyelik görevlerini yerine getirebileceklerinden emin olmayan insanlara parti kapılarını büsbütün kapamak doğru olmaz. Çünkü onlar bu olanaksızlıklara karşılık, günü geldiğinde, örneğin bir seçim kampanyasında, gösteride, mitingte yer almaya hazır olabilirler. Hele bu gibi insanları, belli bir bağlılık ve ``aidiyet" ifade eden kimlik kartından yoksun bırakmak hiç olmaz. Üyeliği, geniş tutulmuş böyle ``yaygın üye" kategorisiyle başlatmak gerekiyor. Bunlar için kullanılabilecek terim, belki belirli bir bağlılık ifade değişik bir parti kartıyla belirtilen ``aday üyelik" olabilir.

Ama, başlangıçtan itibaren tartışmalı parti toplantılarına ve çeşitli etkinliklere katılan, düzenli ödenti veren, çalışma ve liderlik niteliklerini nesnel ölçütlerle ispatlayan aday üyelere, altı aylık ya da veya bir yıllık süre sonunda, bilinçli bir ``yoğun üyelik" kategorisi çıkarmak zorunludur. Bu kategorideki üyeler parti içi seçimlerde ve kararların alınmasında oy sahibi olarak asıl yönetici ve yönlendirici potansiyeli oluşturacaklardır. Bunlar ``aktif üyeler"dir.

Böylece, hem yığın desteği ayakta tutulacak, hem de o desteğin içinden bilinçli ve etkin kadroların çıkması sağlanacaktır.

Bu örgütlenme modelinin şimdiye kadar denenene delege sistemlerinden yahut yönetime etkin biçimde katılma-

yan mahalle ve köy kurullarından farklı yanı, iki kategori arasındaki geçişlerin, çeşitli oyunlara açık olan seçim mekanizmalarına veya genel merkezin uzaktan alacakları kararlar değil, herkesin gözü önünde yapılan yerel parti çalışmalarının katılım ölçütlerine bağlanmış olmasıdır.

Modelin bugünkü gençliğin dışlanmışlık ve politikaya küskünlük duygularını aşmakta da yararlı olacağı düşünülebilir. Gençlerin, eğitim ya da çalışma koşullarına göre kendilerine en elverişli gelebilecek kategoride yer almaları kolaylaştırılmış olacaktır. Aynı yaklaşımı kadınlar ve işçiler için de benimsemek, hatta bu grupların yoğun üyelik kategorisinde yer almalarını teşvik etmek, belki yapay bir kota sisteminden daha etkili olacaktır. Böyle bir yaklaşım açısından, Anayasa'daki 1995 değişiklikleri ışığında sendikalarla ve kadın kuruluşlarıyla organik ilişkilerin kurulması büyük önem taşıyor.

Bu noktada, cumhuriyeti çürüyüşten dirilişe geçirmeyi amaçlayan bir örgütlenişin dayanması gerekli sosyal güçler konusunu olanca açıklığıyla tartışmak yararlı olabilir. Amaç, elbette klasik olarak toplumun ``dinamik, ilerici, sosyal adaletçi'' olarak bilinen veya tanımlanan güçlerine dayanmaktır. Ancak, ``amaçlamak'' ile gerçekten ``dayanmak'' arasında fark vardır. Toplumdaki sınıflar şimdiye kadar öylesine yoğun ve sürekli bir beyin yıkama bombardımanına tabi tutuldular ki, asıl dayanılması gereken güçleri kazanmak her zaman kolay olmayabilir. ``Dayanıyoruz'' denen sınıflar, bunu demekle hemen kendilerini öne çıkarmak isteyen bir girişimden yana olmuyorlar. O sınıfların, toplum tabakalarının veya grupların içinde böyle bir örgütlenmeye yatkın insanlardan köprübaşıları oluşturarak, onlar aracılığıyla yeni güçlerin katılmasını sağlamak en doğru yoldur. Dolayısıyla, böylesine bir desteğin aranışında, üyeler ille de açılınmak istenen sınıftan,

tabakadan, gruptan olsun diye ısrarlı olmamak gerekir. Bütün cumhuriyetçi güçleri toparlayıp çeşitli kesimlerin insanlarını bir cephe bütünlüğü içinde yanyana getirmek ve sonra bunu gitgide genişletmek, lafla yetinmeye tahammülü olmayan, zor ama gerekli bir stratejidir.

Bütün bunlar, partileşmeyi ``ortak aklın örgütlenmesi'' olarak gören bir yaklaşımın gereğidir. Eğer bir lider ya da hizip çevresinde iktidar nimetlerini paylaşmaya yönelik bir örgütlenme istenmiyorsa ve en akıllının bile aklına başka akıllar da ekleyerek daha iyi sonuçlara varılabileceğine inanılıyorsa, Türk siyasal yaşamının pek alışık olmadığı yöntemlerin denenmesi gerekiyor. Yaygın üyelerin moral desteği devam ederken, yoğun kategorideki üyelerin çalışmalara etkin biçimde katılmaları, belirli konularda merkez organlarıyla yerel örgütler arasında çeşitli konularda inişli-çıkışlı bir tartışma mekanizmasının işlemesi, yukarıdan belirlenmiş ya da aşağıdan önerilmiş sorunlara ilişkin olarak örgütte oluşacak karar taslaklarına kongre çalışmalarında geniş yer verilmesi ortak aklın örgütlenmesinde yararlı yöntemler olabilir.

Çürüyüşe sürüklenen bir Türkiye'yi dirilişe yöneltmek, duyguyla ve boş lafla değil, akılla ve doğru eylemlerle başarılabilir. Başarılabilir bir iş olduğuna göre, ortak aklın doğru eylemler için örgütlenmesi bu amaca inanan insanlar için kaçınılmaz bir ödevdir.

Ülkemizde son yılların en yaygın izlenimi nedir diye sorulsa, yanıt kuşkusuz “**genel çürüyüş**” olacaktır. İyi de, bu izlenim nasıl silinir, Türkiye için yeniden dirilişin yolu nasıl açılır Düğüm, toplumu dirilişe götürecektir olan doğru ilkeleri belirlemekle çözülebilirdi. Bu kitap, gözlemlerle ilkeleri bir araya getirerek. Türkiye’deki sorunların genel görünümü ve çözüm doğrultuları bakımından berraklığa erişmek ve Türkiye’nin layık olduğu parlak geleceği görebilmek amacıyla **Mümtaz Soysal** tarafından hazırlandı.